

**Az eltűntként körözött személyek és az azonosítatlan holttestek adatbázisainak interdiszciplináris elemzése –
Javaslatok a kérdéskört érintő személyazonosítási ráta növeléséhez ¹**

Bevezető történetek

Csaknem két évtizeddel ezelőtt a Duna mohácsi szakaszán egy fiatal férfi macerálódott holtteste került elő. A kifejezetten jól öltözött férfi hátán egy hátizsák volt, benne közel húsz kilogramm kővel. Papírjai nem voltak, arca már nem volt felismerhető. Sokáig kerestük, hogy ki lehet, miközben a holttest Mohácson egy „ismeretlen” feliratú sírba került. Talán hónapokkal később, egyszer csak megakadt a szemem egy Csongrád megyei körözésen. Szegeden egy egyetemista fiút kerestek, aki közel abban az időben tűnt el, mint amikor mi a holttestet a Dunából kihúztuk. Kiderült, hogy a fiú Erdélyből származott, ott is lakott, ott éltek a szülei, az egyetemi társai jelentették be a rendőrségre az eltűnését. Jól össze tudtunk dolgozni a Tiszaparti kollégákkal, és egyre több adat szólt az azonosság mellett, de kellett volna valami egyértelmű, természettudományos bizonyíték. Ami persze nem volt. A korabeli államigazgatási eljárásban talán nem is volt még precedens arra, hogy DNS-vizsgálattal igazolják valaki személyazonosságát, már csak azért sem, mert az akkori Bűnügyi Szakértői és Kutató Intézet genetikai laboratóriuma is igencsak fiatal volt. Ennek ellenére sikerült engedélyeztetni a vizsgálatot. Az édesanyától itt Magyarországon vettünk szájnyalkehártya-törletet, míg a mozgásában nehezített édesapától egy erdélyi orvos kolléga biztosította a mintát, és küldte meg nekünk. A „kvázi” apasági teszt ott bukott meg, hogy addigra a boncolás során biztosított

¹ A tanulmány a Rendőrség Tudományos Tanácsának 2019. évi pályázatán első helyezést elért pályamű szerkesztett változata.

minta már nem volt alkalmas sejtmagi DNS-vizsgálatra. Exhumáltuk tehát a holttestet, hogy csontmintát vegyünk. Közben persze teltek a hónapok, a család pedig összekulcsolt kézzel várta az eredményt. De sajnos a post mortem² jelentősen károsodott csontmintából sem lehetett értékelhető autoszomális profilt felállítani. Azt, hogy nem adtuk fel – biztos vagyok benne –, csak az édesanyával történt, akkor már többszöri találkozás motiválta. Az éppen akkor induló mitokondriális DNS-vizsgálatok végül pontot tettek az eset végére, és a fiatalember holttestét szülei haza tudták szállíttatni Erdélybe, hogy a nevével jelölt sírba temethessék. Ami beárnyékolta a család (és a mi magunk) megnyugvását, az az, hogy a hátizsákban talált kőre nem volt magyarázat. Illetve az öngyilkosságot, mint magyarázatot a szülők nem nagyon tudták elfogadni, mi pedig bizonyítani.

1. számú kép
A koponyáról készült rajzos
arcreekonstrukció

2. számú kép
A fiatal férfiről korábban
készült fénykép

² Halál után (latin)

Angyal Miklós: Az eltűntként körözött személyek és az azonosítatlan holttestek adatbázisainak interdiszciplináris elemzése – Javaslatok a kérdéskört érintő személyazonosítási ráta növeléséhez

Amikor néhány évvel később egy pécsi lány – öngyilkossági szándékkal – a Lánchídról a Dunába ugrott, és hajócsavartól roncsolódott holttestét egy héttel később Dunaújváros környékén csákllyázták ki a folyóból, már tudtam, hogy ismét hosszú és szomorú várakozással teli időszak vár a családjára a kétséget kizáró azonosításig. Közel két év, egy exhumálási procedura, rokoni mintavétel és ismét mitokondriális DNS-vizsgálat kellett ahhoz, hogy végül Tamara is végső nyughelyére kerülhessen. Közben pedig részesei lettünk az ő történetének. Akarva, akaratlanul.

Egyszer, szintén évekkal ezelőtt egy családi ház leégésekor a füstölgő romok között egy elszenesedett holttestet találtunk. A jelen lévő tűzoltók érdeklődéssel szemlélték a halottvizsgálat történéseit, majd kérték, hogy lehetőségük lenne-e a boncolást is megtekinteni. Mire a szükséges engedélyeztetés lefutott, ez a holttest már boncolásra került, de a kollégák úgy döntöttek, hogy ha már van lehetőségük rá, egy másik holttest vizsgálatát néznék meg. Egy szántóföldön talált fiatal férfi mumifikált holttestmaradványa feküdt a boncasztalon. Gyakorlatilag csak a fej és a mellkas felső része volt meg, vélhetően valamilyen mezőgazdasági jármű roncsolta szét a testet. Az összeaszott bal fülében egy karika fülbevaló volt. Mint később kiderült, az egyik tűzoltó az egészségügyben dolgozó feleségét is becsempészte a boncterembe, amiért haragudtam, már csak azért is, mert a hölgy folyamatosan kérdezett és beszélt a munkám közben. Amikor rátértem arra, hogy ki is lehetett ez az ismeretlen férfi, és hogyan lehet, lehetne majd azonosítani, a hölgy – egy hosszú történet részeként – elmondta, hogy ő egy peremkerületi szociális intézményben dolgozik, és oda régebben be szokott járni egy hajléktalan férfi, akinek ilyen fülbevalója volt, és akire ráillik szinte minden, amit ebből a holttestrészletből meg lehet állapítani. Még egy vezetéknevet is mondott: *Zrínyi*. Akkor már nagyon bosszantott a nő viselkedése, és nem is foglalkoztam vele. Egészen estig. Amikor a megoldatlan esetek az otthon magányában még egyszer átfutnak az emberen, akkor sok mindent átértékelünk. Egy telefont megér, gondoltam, ráadásul – éppen a különlegessége miatt – emlékeztem is a megadott névre. Néhány nap múlva post mortem CT-vizsgálattal igazoltuk, hogy a tűzoltókkal vizsgált holttest

valóban a megadott férfi földi maradványa. A hölgyet, férje útján, megkövettem.

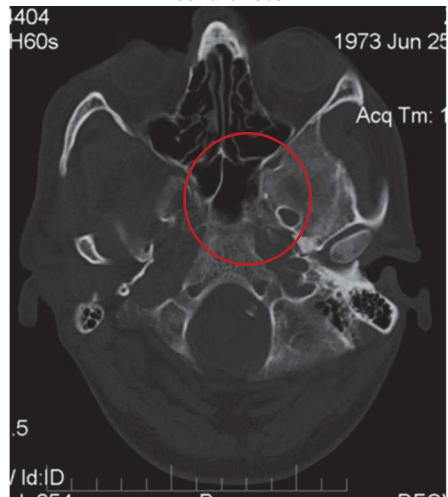
3. számú kép
A mumifikálódott holttest részlet

4. számú kép
Az eltűnt személyről korábban készült fotó

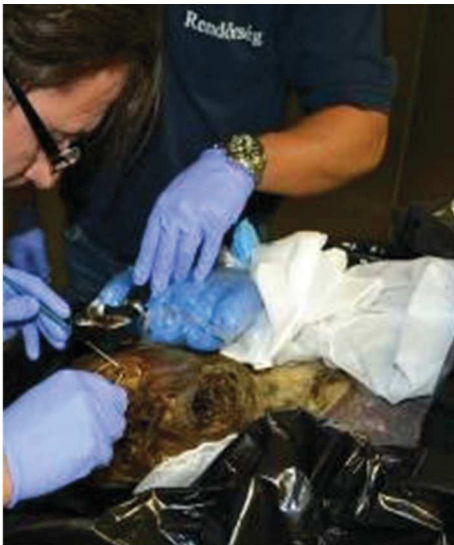
5. számú kép
A koponya post mortem CT-képe

6. számú kép
Élőben készült CT-kép a koponyáról

Angyal Miklós: Az eltűntként körözött személyek és az azonosítatlan holttestek adatbázisainak interdiszciplináris elemzése – Javaslatok a kérdéskört érintő személyazonosítási ráta növeléséhez

A 2010-es évek elején egy névvel jelölt, felismerhetetlenségig mumifikálódott holttest halottszemléjén merült fel kérdésként, hogy honnan tudjuk, hogy ő valóban ő. A nyomozót meglepte a kételyem. Hát egyedül élt a lakásban, ki lenne más, mondta, majd próbált volna még indokokat felsorolni, de nem nagyon tudott. Amikor – még a szemle részeként – a szóba jöhető személy háziorvosától beszereztük az orvosi iratait, és kiderült, hogy a közelmúltban a bal szemébe műlencse-beültetés történt, akkurátus keresésbe kezdtem a csontos szemkeret kevés, keményre száradt tartalmában. És elő is került egy egyedi azonosító nélküli műlencse. Mikor diadalittasan felmutattam, a nyomozó azt kérdezte, hogy így már oké? És bár a név maradt a lábcédulán, és az eljárás probléma mentesen befejeződött, a kérdés bennem maradt: így már oké?

7. számú kép
Kutatás a műlencse után

8. számú kép
A műlencse metrikus felvétele

Közel ugyanebben az időben emberi csontmaradványokat találtunk egy erdős területen. A csontok mellett volt néhány ruhadarab is, többek között

egy szakadt férfiing. Az ing hajtókáján volt egy körülbelül 5x2 cm-es matrica, azon pedig egy név. A név és a csontokból megállapítható életkori és PMI³ adatok alapján sikerült beazonosítani a személyt, akiről kiderült, hogy valóban elhunyt, de kórboncolása is történt, földi maradványai pedig eltemetésre kerültek. Amikor a családdal felvettük a kapcsolatot, kiderült, hogy az idős férfi egy szociális otthonban hunyt el (ott címkézték fel nevével az ingét), a család pedig a halálát követően elvitte a magmaradt, használható ruháit az egyik szeretetszolgálathoz. Ennél a szervezetnél csak annyit tudtunk meg, hogy azt vélhetően valamelyik hajléktalan személy kaphatta meg. Végül kiderült, hogy ki az elhunyt, aki hasonló korú volt, mint a matricán lévő személy, és nem sokkal később, vélhetően gombaszedés közben hunyt el. Temetését – névvel jelölt sírba – a helyi önkormányzat intézte.

Sorolhatnám még a történeteket, amelyek emberi sorsokról, életekről és az élet végéről szólnak. Persze nem csak az elhunytak vagy eltűntek életéről, hanem – áttételesen – mindazokéről, akik ezeket a sorsokat valamilyen szempontból vizsgálják, elemzik, adott esetben megfejtik. Ezek a történetek talán rámutatnak a kriminalisztika és a mikrotörténelem (microstoria) kapcsolatára,⁴ az együttgondolkodás és összedolgozás szükségességére, a véletlen és a szerencse szerepére, és persze arra is, hogy a véletlen és a szerencse csak azokat találja meg, akik tesznek érte, hogy megtaláltassanak.

A következőkben egy megyei szintű vizsgálat és elemzés eredményeit osztom meg az olvasóval. A vizsgálat az eltűntként körözött személyek és az ismeretlen holttestek adatbázisainak összehasonlítását és a lehetséges összefüggések feltárását, valamint az ebből következő személyazonosítás hatékonyságának növelését tűzte ki céljául. A rövid történetekkel pedig

³ Post-mortem interval (angol): a halál óta eltelt idő (ún. elfekvési idő)

⁴ Angyal Miklós: Felcímkézett nanotörténelem: A kriminalisztika és a mikrotörténelem viszonya. In: Dobák Imre - Hautzinger Zoltán (szerk.): Szakmaiság, szerénység, szorgalom: Ünnepi kötet a 65 éves Boda József tiszteletére. Dialóg Campus Kiadó. Budapest, 2018.

Angyal Miklós: Az eltűntként körözött személyek és az azonosítatlan holttestek adatbázisainak interdiszciplináris elemzése – Javaslatok a kérdéskört érintő személyazonosítási ráta növeléséhez

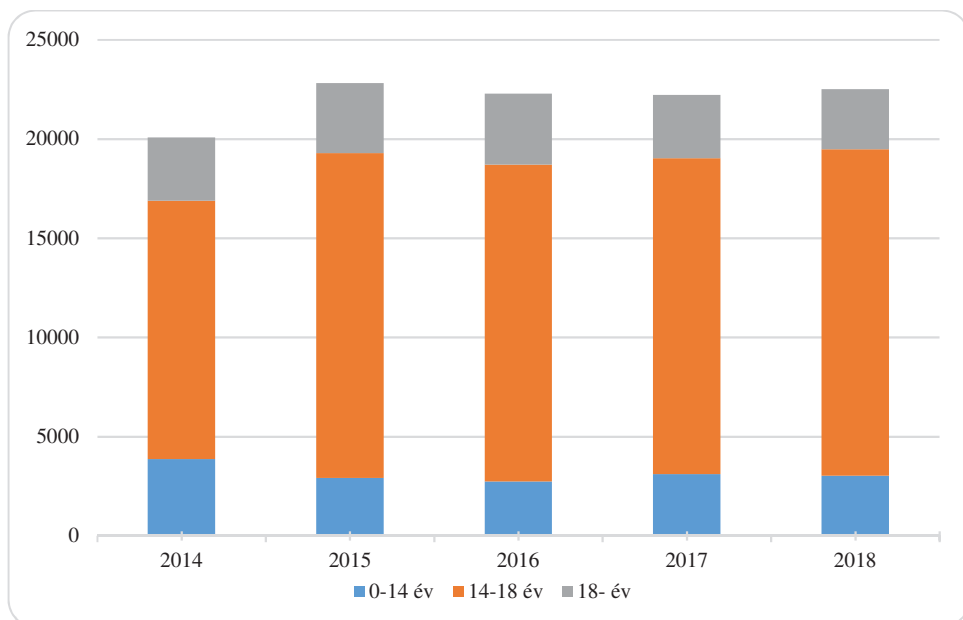
nem csak az érdeklődést kívántam felkelteni, hanem rögtön igazolni a később tárgyalandó javaslataim gyakorlati hasznosíthatóságát is.

A jogi keretek – röviden

Az igazságszolgáltatásban eltöltött immár több évtizednyi munkámat megannyi kudarc és buktató, tucatnyi megoldatlan ügy és számos nehezen elfogadható ítélet tépázta. Mindezek ellenére hiszem, hogy azok a célok, amelyek miatt napról napra újra cipőt (és kesztyűt) húzunk, és megyünk előre, az alapvetően jó és nemes, még ha az út, amin járunk, néha kanyargós, göröngyös vagy adott esetben kátyúkkal szabdalt is. Ilyen cél megtalálni az eltűnt személyeket, vagy nevet adni az ismeretlen halottjainknak. Ez a két feladat pedig néha össze is fonódik, és talán nem is olyan bonyolult, hiszen lehet, hogy csak annyit kell tennünk, hogy az ismeretlen holttest egyedi adatai alapján megtaláljuk annak eltűnt személy „mását”, és a siker rögtön két ügyben is kézzel fogható lehet.

Mivel nem céлом a vonatkozó jogi szabályozás kritikai elemzése, ezért csak röviden, a témához közvetlenül kapcsolódó hazai joganyagot és rendelkezéseket ismertetem. Magyarországon évente 20 000 körüli eltűnést jelentenek. Az esetek körülbelül 60–70%-ában (15–16 000 ügy) az eltűnt személy fiatalkorú (14–18 éves), míg a fennmaradó ügyek körülbelül fele (3 000 eset) kiskorú (0–14 éves), fele pedig felnőtt korú (18 év feletti) személy eltűnéséről szól.⁵ Közismert tény, hogy az eltűnt személyek több mint 80%-a néhány napon belül megkerül, és minél hosszabb az eltűnés óta eltelt idő, annál kisebb a valószínűsége, hogy a személy (akár élve, akár holtan) előkerül.

⁵ HERMON Körözési Nyilvántartási Rendszer adatai alapján

1. számú ábra

Eltűnés miatt elrendelt körözések száma (eltűnés kori életkori bontásban)
Magyarország, 2014–2018

A rendőrség az eltűnt személy felkutatására bejelentést vagy hatósági észlelést követően indít körözési eljárást. A körözési eljárásra vonatkozóan a részletszabályokat a körözési nyilvántartási rendszerről és a személyek, dolgok felkutatásáról és azonosításáról szóló 2013. évi LXXXVIII. törvény és végrehajtási rendeletei, valamint az 54/2013. (XII. 21.) ORFK utasítás (a körözési nyilvántartási rendszerrel és a körözési eljárással kapcsolatos rendőrségi feladatokról) tartalmazza. A törvény 20.§ (3) bekezdése alapján az eltűnt személy körözését a személy eltűnésére vonatkozó bejelentést vagy hatósági észlelést követően azonnal el kell rendelni. Az 54/2013. (XII. 21.) ORFK utasítás alapján a körözési törvény által előírt adatokat a HERMON Körözési Nyilvántartási Rendszerben (a továbbiakban: HERMON) kell rögzíteni. A körözési törvény szerint az eltűnt személyre vonatkozó adatok közérdekből nyilvános adatnak minősülnek, így az elrendeléssel

Angyal Miklós: Az eltűntként körözött személyek és az azonosítatlan holttestek adatbázisainak interdiszciplináris elemzése – Javaslatok a kérdéskört érintő személyazonosítási ráta növeléséhez

egyidejűleg a körözés megjelenik a Nyilvános körözések/Személy körözések/Eltűnt, ismeretlen helyen levő személyek címszó alatt a www.police.hu weboldalon is. 2019 szeptemberében közel 2 800 név szerepelt a rendőrség körözési alportálján.⁶

Az ORFK utasítás tartalmazza azokat az eljárási cselekményeket, amelyeket konkrét eltűnési ügyben a rendőrség a körözés elrendelése előtt előzetesen ellenőrizhet, valamint azokat is, amelyeket végre kell/lehet hajtania.

Ismeretlen holttestek esetében – amennyiben nem merül fel bűncselekmény gyanúja – rendkívüli haláleset⁷ miatt indul eljárás. A rendkívüli halállal kapcsolatos hatósági eljárás során az általános közigazgatási rendtartásról szóló törvény⁸ rendelkezéseit kell alkalmazni.⁹ Éves szinten több száz ilyen ügy van, de jelentős részükben a halottvizsgálat, a boncolás¹⁰ vagy a körözési eljárás eredményeként hamar sikerül az azonosítás. A tanulmány lezárásakor 921 holttest vagy holttestrész szerepelt a rendőrség már említett nyilvántartásában.

A körözési eljárás szakirányításával összefüggő, valamint a nyilvántartó hatáskörébe tartozó adatkezelési feladatokat a Nemzeti Bűnügyi Együttműködési Központ (továbbiakban NEBEK) körözési adatkezelésért felelős szervezeti eleme (a továbbiakban: Körözésfelügyelet) látja el, együttműködve a Robotzsaru integrált ügyviteli, ügyfeldolgozó és elektronikus iratkezelő rendszer fejlesztéséért és üzemeltetéséért, valamint a HERMON üzemeltetéséért felelős szervezeti elemmel.

⁶ Közérdekből nyilvános körözések

Forrás: <http://www.police.hu/koral>

Letöltés ideje: 2019.09.11.

⁷ Vö.: 1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről 218.§ (2) bek.

⁸ 2016. évi CL. törvény az általános közigazgatási rendtartásról (Ákr.)

⁹ 351/2013. (X. 4.) Korm. rendelet a halottvizsgálatról és a halottakkal kapcsolatos eljárásról, 7.§ (1) bek.

¹⁰ Ilyen esetekben kötelező a holttest hatósági boncolása vagy a csontvázlelet orvosszakértői vizsgálata.

Ha az eltűnés miatt körözött személy felkutatására, hollétének megállapítására tett intézkedések nem vezetnek eredményre, a rendőrség a körözött személyt a körözés elrendelésétől számított 90 nap elteltével, határozattal eltűntnek nyilvánítja. Az eltűntnek nyilvánításra vonatkozó határozat meghozatalával a körözési eljárás nem zárul le. A körözés elrendelésétől számítva legalább évente felül kell vizsgálni, hogy szükséges-e további intézkedés megtétele. A körözött személyek nyilvántartásában szereplő adatokat a nyilvántartó az eltűnt személy esetén – ha a körözés visszavonására nem került sor, – a körözés elrendelésétől számított 90 évig kezeli.

A rendszer tehát láthatóan jól és részleteiben szabályozott, és akár azt is gondolhatnánk, hogy a két adatbázis összevetésével a már említett „siker” eleve garantált. Persze ez nincs így. A XXI. század társadalmának jellemzői közül az elöregedés (egyre több idős, adott esetben beteg, ellátásra szoruló személy él közöttünk), az elmagányosodás (ami sokszor „csak” az élet offline teréből az online, virtuális élettérbe történő „költözést” jelenti), a pszichés kórképek (például depresszió) magas száma, a globalizáció egyes következményei (például idegen országban történő munkavégzés), vagy akár a tömeges migráció mind-mind oda vezethet, hogy a társadalomból kirekesztetten vagy az adott közösségbe be sem kerülve elveszhetünk. És a „nem létünket” a többiek észre sem veszik.

Végül külön említést érdemelnek a veszélyeztetett populációk: a kiskorúak, az idős, egyedül élők, a magatehetetlen vagy a pszichésen beteg emberek csoportjai. Az ő esetük azonnali, adekvát és hathatós intézkedéseket igényel. A kérdéskör és a társadalmi felelősségvállalás kapcsolatának ékes bizonyítéka a civil szervezeteknek, alapítványoknak, helyi közösségeknek az eltűnt (főképpen kiskorú) személyek megtalálása érdekében történő szerepvállalása.¹¹

¹¹ Lásd például: Ezer Lámpás Éjszakája Alapítvány

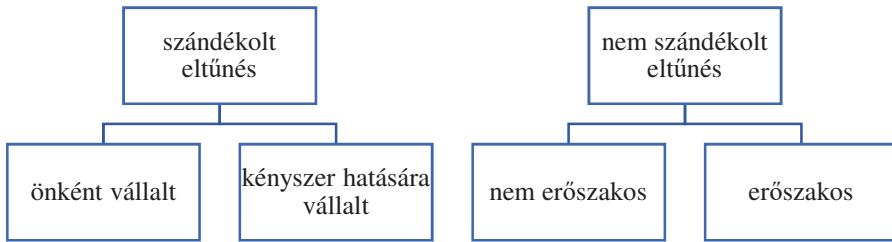
Angyal Miklós: Az eltűntként körözött személyek és az azonosítatlan holttestek adatbázisainak interdiszciplináris elemzése – Javaslatok a kérdéskört érintő személyazonosítási ráta növeléséhez

Nemzetközi kitekintés

Ha az eltűnéseket (going missing) kategorizáljuk, elkülöníthetők *önként* (voluntary), illetve *akaratuk ellenére* (unvoluntary) eltűnt személyek. Előbbihez tartoznak például azok a fiatal felnőttek, akik elmenekülnek otthonról, utóbbihoz például az Alzheimer-kórban szenvedők, akik eltévednek, és nem találnak haza.¹² Ennek az osztályozásnak a kritikája, hogy számos szándékos, önkéntes eltűnés hátterében lehetnek olyan élethelyzetek (például otthonukban bántalmazott fiatalok), amelyek a látszólag önként választott eltűnésben meghatározó szereppel bírnak; illetve a nem önként vállalt eltűnések mögött sokszor életellenes bűncselekmények állnak, és a személyt „egyszerű” eltűntként kezelik mindaddig, amíg meg nem találják a holttestét. Mindezt figyelembe véve – többek szerint – helyesebb *szándékos* és *nem szándékos* eltűnésről (intentional/unintentional missing) beszélni. A szándékos eltűnések mögött lehet *egyéni döntés* (decided individuals) vagy valamilyen minőségű *kényszer* (drifted individuals), míg a véletlen eltűnések tovább csoportosíthatók *nem szándékolt távollétre* (unintentional absence), illetve *erőszakos eltűnésre* (forced disappearance).¹³ Bár a magyar nyelvben a kategóriákat jelző különbségek talán nem adhatók vissza olyan plasztikusan, az angol nyelvű megfelelőjük érdemi elhatárolást tesz lehetővé. A terminológia pontos használata már csak azért is fontos, hiszen az egyes külföldi elemzések a megadott kritériumú eltűnésekre vonatkoznak. Ennek megfelelően készítettem egy osztályozási javaslatot a hazai terminológia egységesítésének céljából.

¹² James, M. – Anderson, J. – Putt, J.: Missing persons in Australia. Research and Public Policy Series, 86. Australian Institute of Criminology. 2008.

¹³ Biehall, N. – Mitchell, F. – Wade, J.: Lost from View: A Study of Missing People in the United Kingdom. Bristol: Policy Press. 2003.

2. számú ábra
Az eltűnések (lehetséges) csoportosítása

További kategorizációra ad lehetőséget, hogy a személy a veszélyeztetett (sérülékeny) populációba tartozik-e, vagy nem. Korábban veszélyeztetettnek tekintették a mentális betegségben szenvedőket, a fizikai fogyatékossággal élőket, az alkohol- és drogbetegeket, a fiatalokat (0–18 év között) és az időseket (65 év felett). Ha ugyanakkor ezeket a csoportokat megnézzük, azt találjuk, hogy szinte az összes eltűnés idetartozik, ezért érdemi különbségtételre nem alkalmas. Ismert olyan álláspont, hogy további 4 lehetséges járulékos feltétel valamelyikének megléte szükséges ahhoz, hogy veszélyeztetett eltűnéstről beszélhessünk. Ezek pedig

1. a természeti, környezeti viszonyok (például hóvihár);
2. baleseti sérülés;
3. öngyilkossági vagy önsértési veszélyeztetettség; vagy ha
4. a személy súlyos bűncselekmény sértettje.¹⁴

Mindez azonban csak a terminológia használata, és nem a rendőrségi beavatkozás aktivitása szempontjából mérvadó, hiszen gyors és adekvát rendőri intézkedések már egy gyermekkorú személy „egyszerű” eltűnése esetén is elvárhatók.

Ha az eltűnések okait vizsgáljuk, akkor megkülönböztethető

¹⁴ Newiss, G.: Missing presumed...? The police response to missing persons. Police Research Series, Paper 114. Home Office: Policing and Reducing Crime Unit. 1999.

Angyal Miklós: Az eltűntként körözött személyek és az azonosítatlan holttestek adatbázisainak interdiszciplináris elemzése – Javaslatok a kérdéskört érintő személyazonosítási ráta növeléséhez

1. emberölés,
2. öngyilkosság,
3. baleset,
4. emberrablás,
5. elvándorlás,
6. háború előli menekülés,
7. negatív otthoni (intézményi) helyzet miatti menekvés,
8. utazás (kirándulás) alatti eltűnés.

Az általános rizikófaktorok között

1. mentális betegségeket,
2. kábítószer-problémákat,
3. hatóságokkal fennálló problémákat,
4. családon belüli erőszakot,
5. öngyilkossági gondolatokat,
6. szexuális jellegű vagy egyéb kapcsolati konfliktusokat,
7. anyagi jellegű problémákat, valamint
8. egyéb élethelyzeti stresszorokat

lehet elkülöníteni.¹⁵

Az alábbiakban néhány európai és tengerentúli ország eltűnt személyekre vonatkozó statisztikáját és körözési gyakorlatát ismertetem.

Horvátországban az eltűnések incidenciája 2000 és 2017 között 1247-ről 2000 fölé emelkedett. Az eltűntek között fele-fele arányban vannak a nők és a férfiak, de a fiatalabb korosztályokban (0–18 év) a nők eltűnése felülreprezentált. Az okok között elsősorban a pszichiátriai megbetegedések emelhetők ki, főképpen az 55 év feletti korosztályban, de pszichológiai kórképek jelentős számban vannak jelen a fiatalabbak körében is. Az eltűnt személyek 80%-a nem dolgozik (tanulók, munkanélküliek, nyugdíjasok),

¹⁵ James, M. – Anderson, J. – Putt, J.: Missing persons in Australia. Research and Public Policy Series, 86. Australian Institute of Criminology. 2008.

így sok tekintetben mások (család, szociális ellátó hálózat) segítségére szorul, aminek szerepe lehet abban, hogy nehezebben birkóznak meg a krízishelyzeteikkel. A horvát rendőrségi gyakorlatban nincs ilyen helyzetekre kidolgozott kockázatértékelés, amelynek jövőbeni bevezetése tovább javíthatja a felderítési eredményességi mutatókat.¹⁶

Angliában és Wales-ben évente mintegy negyedmillió eltűnést regisztrálnak. A felnőtt korúak eltűnésének mintegy 80%-ában van jelen valamilyen pszichiátriai megbetegedés. A mások gondozására vagy támogatására szoruló „sérülékeny” populáció esetében sokkal több az eltűnés, és sokkal nagyobb a veszélye az eltűnéssel kapcsolatban kialakuló sérülés vagy fatális végkimenetel előfordulásának. Annak ellenére például, hogy a demencia¹⁷ előfordulása a lakosság körében csak 1% körülire tehető, az eltűntek esetében 15%-ban fordul elő. A kutató-mentő szervezetnél¹⁸ számos adatgyűjtő, kommunikációs és döntéshozatali technikát tanítanak és alkalmaznak az eredményesség növelése érdekében.

Németországban a Szövetségi Nyomozóhivatal¹⁹ 2019. április 1-jén 12 000 eltűnt személyt tartott nyilván. Naponta 2–300 új esetet regisztrálnak, amelyek jelentős része néhány nap alatt megoldódik. Az ügyek körülbelül 50%-ának végére egy héten belül pont kerül, havi szinten a megoldott esetek száma meghaladja a 80%-ot. Sikertelenség esetén a körözést 30 évig hagyják nyitva. A német szabályozásnak megfelelően 2018 februárja óta minden olyan esetet nyilvántartásba vesznek, ahol az eltűnés ideje a 4 órát meghaladja, ami miatt az esetszám jelentősen megnőtt. A tartósan eltűntek száma ugyanakkor az elmúlt évek viszonylatában állandónak mondható.²⁰

Az Amerikai Egyesült Államokban 2018-ban több mint 610 000 eltűnést regisztráltak a hatóságok. A nemek és életkor szerinti csoportosítás alapján

¹⁶ Mikšaj-Todorović, L. – Butorac, K.: Evidence-Based Approach to Missing Persons Investigation. J Forensic Sci & Criminal Inves 5(5): JFSCI.MS.ID.555673. 2017.

¹⁷ elbutulás (latin)

¹⁸ Search and rescue services (SRS)

¹⁹ Bundeskriminalamt (BKA)

²⁰ BKA adatok: www.bka.de

Letöltés ideje: 2019.09.03.

Angyal Miklós: Az eltűntként körözött személyek és az azonosítatlan holttestek adatbázisainak interdiszciplináris elemzése – Javaslatok a kérdéskört érintő személyazonosítási ráta növeléséhez

az eltűnt személyek körülbelül fele (52%) volt férfi, és az esetek háromnegyedében 21 év alatti. Bár az eltűnések száma az elmúlt évtizedek viszonylatában jelentős fluktuációt mutat, ezek a számok 1990 óta a legalacsonyabbak. Ha az eredet (rassz) szerint vizsgáljuk az adatokat, feltűnő, hogy közel 40% volt a kisebbségekhez (afro-amerikai, natív-amerikai, ázsiai) tartozók aránya. Az Egyesült Államokban a Nemzeti Bűnügyi Információs Központ²¹ mint a Szövetségi Nyomozó Iroda²² egyik egysége tárolja az eltűnésekkel kapcsolatos adatokat, és biztosítja a hozzáférést a bűnügyi szervek számára.²³

Ha a másik oldalt, azaz az ismeretlen személyazonosságú holttestek számát vizsgáljuk, akkor a hazánkkal összemérhető lakosságszámú *Portugáliában* például 2017-ben 8 965 hatósági (igazságügyi) boncolási esetet regisztráltak, amelyből 74 volt az ismeretlen személyazonosságú holttest.

A kutatás anyaga és módszertana

Az ismertetendő kutatás során a vonatkozó (már részben tárgyalt) hazai jogi szabályozás és a nemzetközi összehasonlító adatok számbavételét követően előzetes konzultációt folytattam a Körözésfelügyelettel és a Nemzeti Szakértői és Kutató Központ szakértőivel. Ezt követően a HERMON rendszerből 2019. augusztus 12-én leválogatásra kerültek a Baranya megyében nyilvántartott eltűnt személyekre vonatkozó körözési adatok, valamint az ismeretlen személyazonosságú holttestek is. Végül bekértem az egyes kapitányságoktól a teljes körözési dokumentációt. A holttestek esetében a boncolási jegyzőkönyvek és a kiegészítő (például genetikai) szakértői vélemények is vizsgálat alá kerültek. Az elemzések ezen információcsomag együttes figyelembevételével készültek.

²¹ National Crime Information Center (NCIC)

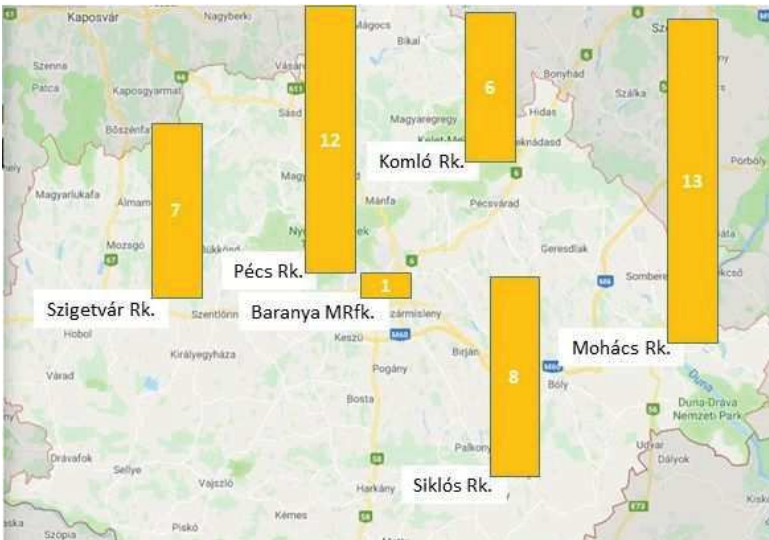
²² Federal Bureau of Investigation (FBI)

²³ Statista (2018): <https://www.statista.com/statistics/240387/number-of-missing-persons-files-in-the-us-by-age/>

Letöltés ideje: 2019.09.24.

A HERMON rendszer a Baranya megyében folyamatban lévő körözések közül 47 rekordot talált az eltűntként körözött személyeket, és 23 rekordot az ismeretlen személyazonosságú holttesteket illetően. (Már itt megjegyzem, hogy a kapitányságoktól ennél kevesebb ügyszeret érkezett...)

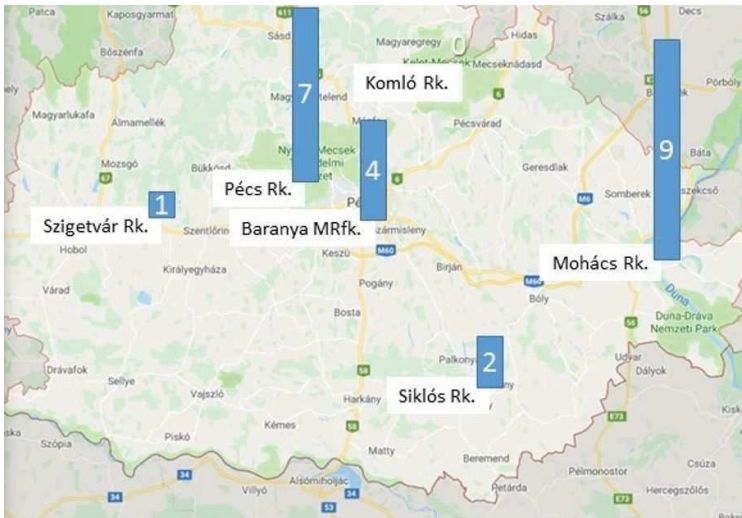
Az alapadatok a következő diagramokról leolvashatók:

3. számú ábra

Eltűntként körözött személyek száma a rendőrkapitányságok illetékességi területe alapján

Angyal Miklós: Az eltűntként körözött személyek és az azonosítatlan holttestek adatbázisainak interdiszciplináris elemzése – Javaslatok a kérdéskört érintő személyazonosítási ráta növeléséhez

4. számú ábra

Baranya megyében körözött, ismeretlen személyazonosságú halottak száma rendőrkapitányságok illetékességi területe alapján

A kutatás hipotézisei

Figyelemmel a korábban tárgyaltakra is, a kutatás során a következő hipotéziseket fogalmaztam meg:

1. Az eltűntek között jelentős számban lehetnek veszélyeztetett (sérülékeny) populációba sorolható személyek és évek óta eredménytelenül körözöttek.
2. Viszonylag magas lehet a régi, évekkal korábban történt eltűnések és ismeretlen személyazonosságú holttestek aránya is. Előbbiben szerepet játszhat, hogy a hatályos körözési törvényt megelőzően a hatóságok a korabeli közigazgatási hatósági eljárásnak megfelelően selejteztek az ügyeket. Utóbbi egyik okaként pedig a régebben még nem vagy nem feltétlenül rendelkezésre álló genetikai vizsgálat szerepeltethető.

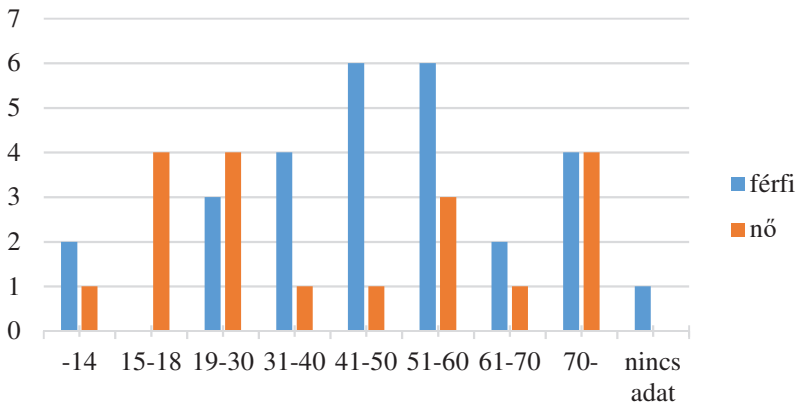
3. A HERMON rendszerben rögzített, eltűntekre vonatkozó adatok nem identikusak az ismeretlen személyazonosságú holttestek esetében rögzítettekkel, így nehéz kapcsolatot találni a két adatbázis között. Ennek egyik oka lehet, hogy a holttesteket már post mortem erősen károsodott (oszlásnak indult, oszlott vagy már csontváz) állapotban találják meg, míg a személyleírások döntően a kültakaróra, lágyrészekre vonatkoznak.
4. Ugyancsak lehet az ismeretlen személyazonosságú holttestek között is olyan, amelyet már időközben azonosítottak. Amennyiben ezek a hipotézisek megerősítést nyernek, mindez felvetheti az adatbázisok felülvizsgálatának szükségességét.
5. A Körözésfelügyelet folyamatos felülvizsgálata ellenére további mélyreható vizsgálattal esetleg található olyan egyezés a két adatbázis között, amely alapján az eltűnési ügy is megoldódhat, és az ismeretlen holttest személyazonosságára is fény derülhet: azaz a személy szerepel az eltűntek adatbázisában, holtteste pedig az ismeretlen személyazonosságú holttestek között.
6. Az ismeretlen holttestek esetében az elsődleges körözési adatok nem minden esetben kerültek kiegészítésre a holttestek boncolása során megállapított, relevanciával bíró adatokkal.
7. Lehetnek olyan esetek, ahol sem a körözést lefolytató hatóság, sem a boncolást végző intézet nem tudja, hogy mi lett a boncolás során biztosított, további vizsgálatokra alkalmas minta (például vér, izom, csont) sorsa.
8. Az eltűnések között lehetnek „gyanús” eltűnések, amelyek mögött akár súlyos, életellenes bűncselekmények is meghúzódhatnak.

Eredmények

Eltűnések

A Baranya megyében eltűntként körözött személyek nem és életkor szerinti megoszlását mutatja a következő grafikon.

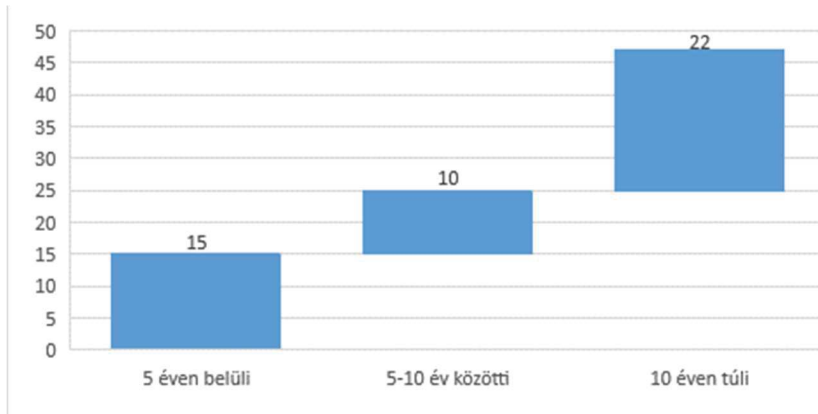
Angyal Miklós: Az eltűntként körözött személyek és az azonosítatlan holttestek adatbázisainak interdiszciplináris elemzése – Javaslatok a kérdéskört érintő személyazonosítási ráta növeléséhez

5. számú ábra

Baranya megyében eltűntként körözött személyek nem és életkor szerinti megoszlása

Az ezt követő ábrán ugyanezen vizsgált minta egyedeinek megtalálási idő szerinti felosztása látható:

6. számú ábra

Baranya megyében eltűntként körözött személyek eltűnési ideje

A legnagyobb eltűnési esetszám a Mohácsi Rendőrkapitányság illetékeségi területén volt, meghaladva még a megyeszékhelyi adatokat is. Ez a magas szám talán a Duna (mint öngyilkossági helyszín), valamint a horvát és szerb határ közelségével magyarázható.

A 47 személykörözés esetében 12 esetben találkoztam „védelem alá helyezés” figyelmeztető jelzéssel. A 2012. évi CLXXXI. törvény (a Schengeni Információs Rendszer második generációja²⁴ keretében történő információcseréről, továbbá egyes rendészeti tárgyú törvények ezzel, valamint a Magyar Egyszerűsítési Programmal összefüggő módosításáról) rendelkezései alapján ha a körözést folytató rendőri szerv a körözés tényét a nyilvántartásba bejegyezte, a körözési információs rendszert működtető központi rendőri szervnek haladéktalanul el kell helyezni a figyelmeztető jelzést, valamint a kiegészítő adatot a CS.SIS²⁵-ben arról a személyről, akit a személy- és tárgykörözésről szóló törvény szerint eltűnt személynek kell tekinteni (8.§ (1) bek. a) pont). A figyelmeztető jelzés elhelyezésekor azt is jelezni kell, hogy megtalálása esetén a személyt védelem alá kell-e helyezni – akár saját, akár mások biztonsága érdekében (8.§ (2) bek. a)-c) pont). A 12 körözés vizsgálatakor megállapítható volt, hogy a védelem alá helyezés indoka vagy az eltűnt személy fiatal életkora (18 év alatti, 70 év feletti), vagy pszichés állapota lehetett. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy nem minden idős, 70 év feletti személy, illetve nem minden pszichiátriai beteg esetén jelezték a védelem alá helyezést, hiszen a 18 év alattiak, 70 év feletti és pszichésen érintett személyek száma összesen 16 volt.

Fontos kiemelni, hogy az eltűntekre vonatkozó HERMON adatok igen szegényesek voltak. Az adatbázis lehetőséget ad ugyan – a személyleírási részben – 33 tulajdonság részletezésére (a testmagasságtól a fejformán át a járásmódig), ennek ellenére az esetek döntő többségében összesen 5–6 tulajdonság esetén történt valamilyen adatrögzítés. Ezek legtöbbször a testmagasság, testalkat, szem- és hajszín, valamint a hajhossz voltak. A ruházat leírása esetében 6 mező (ruházat fajtája, anyaga, színe, modellje, márkája, mérete) áll rendelkezésre az adatbevitelre, a rögzített adatok száma itt is

²⁴ A második generációs Schengeni Információs Rendszer (Schengen Information System), rövid nevén SIS II egy európai nyilvántartást foglal magában, amely tartalmazza a körözés alatt álló személyek és bizonyos tárgyak (különösen gépjárművek, okmányok, lőfegyverek), valamint a schengeni beutazási és tartózkodási tilalom hatálya alatt álló személyek adatait.

²⁵ A CS-SIS a SIS központi rendszerének adatbázist tartalmazó támogató egysége.

Angyal Miklós: Az eltűntként körözött személyek és az azonosítatlan holttestek adatbázisainak interdiszciplináris elemzése – Javaslatok a kérdéskört érintő személyazonosítási ráta növeléséhez

néhány tulajdonságig terjedt. Ennek természetesen legtöbbször az az oka, hogy a személy eltűnéskori ruházata (pontosan) nem ismert, vagy pedig hiányos öltözetben (például kórházból eltűnt személy) történt az eltűnés.

SZEMÉLYLEÍRÁS ADATOK	
TESTMAGASSÁG: 171-175 CM	TESTSZÍNE: BARNÁ
TESTALKAT: SOVÁNY	HAJ SZÍNE: RÖVID
HAJ TÍPUS:	HAJ HOSSZ: RÖVID
HAJ TÓNUS:	HAJ SÜRÜSÉG:
HAJSZÁLAK:	FEJ FORMA:
HOMLOK MAGASSÁG:	HOMLOK DÖLÉS:
ARC FORMA:	SZEM SZÍNE: KÉK
SZEM TÓNUS:	SZEMÁLLÁS:
SZEM KÜLÖNLISÉGESSÉG:	SZEMÖLDÖK:
FÜL FORMA:	FÜLKAGYILÓ:
ORR FORMA:	ORR KÜLÖNLISÉGESSÉG:
ARC SZÍNE:	ARC SZÍNE:
SZÁJ FORMA:	FOGAZAT:
ÁLL:	NYAK:
FELSŐ VÉGTAG:	ALSÓ VÉGTAG:
KÜLÖNÖS ISMERTETŐJEGY 1:	KÜLÖNÖS ISMERTETŐJEGY 2:
EGYÉB JELLEGZETESSÉG:	BŐRSZÍN:
ARC SZÍN JELLEG:	JÁRÁSMÓD:
LEÍRÁSA:	

7. számú ábra

Egy jellemző *személyleírási* rekord a vizsgált HERMON adatbázisból

RUHÁZAT LEÍRÁSOK					
	RUHA FAJTA	ANYAGA	SZÍNE	MODELL	MÁRKA
☒	PAPUCS		FEHÉR		ISMERETLEN

Ruházat leírás megtekintése

Ruházat leírás adatok ✖

RUHÁZAT FAJTA: PAPUCS	ANYAG:
SZÍN: FEHÉR	MODELL:
MÁRKA: ISMERETLEN	MÉRET:
MEGJEGYZÉS:	

Bezár ✖

8. számú ábra

Egy másik jellemző *ruházatleírási* rekord az adatbázisból

Az *effektív és hiteles* körözési tevékenység fontosságára hívhatja fel a figyelmet az egyik érdekes eset, amelyet részleteiben ismertettek:

„KÖRÖZÉSÉT RENDELEM EL ELTŰNÉS MIATT M. E. MÁRIA ... ALATTI LAKOSNAK AZ ALÁBBIAK MIATT. M. J. SELLYEI LAKOS A SIKLÓSI RENDŐRKAPITÁNYSÁG VAJSZLÓI RENDŐRŐRSÉN 2008. NOVEMBER 04-ÉN BEJELENTÉST TETT TESTVÉRE, M. E. MÁRIA ELTŰNÉSE MIATT, AKINEK AZ UTOLSÓ ÁLTALA ISMERT TARTÓZKODÁSI HELYE 1092 BUDAPEST ... SZ. ALATT VOLT. NEVEZETT SZEMÉLY 14-15 ÉVE EZEN A BUDAPESTI CÍMEN TARTÓZKODOTT, DE AZÓTA ÉLETJELET NEM ADOTT MAGÁRÓL, A FENTI CÍMRŐL ELKÖLTÖZÖTT ÉS ISMERETLEN HELYEN TARTÓZKODIK. A BEJELENTŐ AZ ELTŰNT SZEMÉLY RUHÁZATÁRÓL LEÍRÁST, VALAMINT A SZEMÉLYRŐL FÉNYKÉPET NEM TUDOTT ADNI. A BESZERZETT ADATOK ALAPJÁN MEGÁLLAPÍTÁST NYERT, HOGY NEVEZETT SZEMÉLY A BEJELENTETT LAKCÍMÉN NEM TARTÓZKODIK, ÉS UTOLJÁRA 2005. FEBRUÁR 25-ÉN A NEVÉRE KIÁLLÍTOTT ÚJ SZEMÉLYI IGAZOLVÁNYÁT A BUDAPEST ZUGLÓI POLGÁRMESTERI HIVATAL OKMÁNYIRODÁJÁBAN VETTE ÁT. (2009. FEBRUÁR 18.)

(2012. JÚNIUS 07). A BARCSI VÁROSI BÍRÓSÁG A PK.50/766/2010/8. SZÁM VÉGZÉSÉVEL H. ANDREA BARCSI LAKOS (ELTŰNT SZEMÉLY LÁNYA) KÉRELME ALAPJÁN M. E. MÁRIA HOLTTÁ NYILVÁNÍTOTTA. M. E. MÁRIA ELTŰNÉSÉT A TESTVÉRE JELENTETTE BE 2008. NOVEMBER 04. NAPJÁN A SIKLÓSI RENDŐRKAPITÁNYSÁG SELLYEI RENDŐRŐRSÉN, AZONBAN AZ ELJÁRÁS NEM VEZETETT EREDMÉNYRE. AZ ELTŰNTÉST BEJELENTŐ M. J. A KÖZIGAZGATÁSI ELJÁRÁS BEFEJEZÉSÉRŐL SZÓLÓ VÉGZÉST 2008. 12. 18-ÁN ÁTVETTE, MAJD AZ ELLEN 2008. DECEMBER 30-ÁN PANASZT NYÚJTOTT BE. PANASZÁBAN ELŐADTA, HOGY A TUDOMÁSÁRA JUTOTT ADATOK ALAPJÁN A TESTVÉRÉT VASAD KÖZSÉGBEN EGY SZARVASMARHA TELEPEN RABSZOLGAKÉNT DOLGOZTATJÁK, MELY SORÁN ONNAN NEM TUD KIJÖNNI ÉS A KÜLVILÁGGAL NEM TUD KAPCSOLATOT TEREMTENI. AZ INFORMÁCIÓK ALAPJÁN A MONORI RENDŐRKAPITÁNYSÁG PILISI RENDŐRŐRSÉNEK JÁRŐREI ADATGYŰJTÉST VÉGEZTEK VASAD KÖZSÉG BEL- ÉS KÜLTÉRÜLETÉN, AMI EREDMÉNYRE NEM VEZETETT. MEGÁLLAPÍTÁST

Angyal Miklós: Az eltűntként körözött személyek és az azonosítatlan holttestek adatbázisainak interdiszciplináris elemzése – Javaslatok a kérdéskört érintő személyazonosítási ráta növeléséhez

NYERT, HOGY VASAD KÜLTERÜLETÉN NINCS SZARVASMARHA TELEP ÉS SENKI SEM ISMER M. ERZSÉBET NEVEZETŰ SZEMÉLYT.

A leírásból az derül ki, hogy a hatóság az ügyfél panaszát azért utasította el, mert a megkeresésre adatgyűjtést végző járőrök megállapítása alapján Vasad külterületén nincs szarvasmarhatelep, valamint „senki” sem ismer M. Erzsébet nevű személyt.

Az még elfogadható lehet, hogy *M. Erzsébet* talán azonos *M. E. Máriával*, és csupán elírásról van szó (azaz a járőrök megfelelő *név* után érdeklődtek), az azonban már kevésbé, hogy szó sincs arról, hogy a *személyleírásnak* megfelelő személyt kerestek-e. A másik igencsak elgondolkodtató adat, hogy néhány másodperces Google keresés után találtam olyan hirdetést, amelyben *Vasad községben szarvasmarhatelepet árulnak*.²⁶ Kicsit tovább kutakodva kiderült, hogy Vasadon évszázados hagyománya van a szarvasmarha-tenyésztésnek...

A következő esetet is érdemes részleteiben ismertetni:

„KÖRÖZÉSÉT RENDELEM EL ELTŰNÉS MIATT: S. GY. ... SZÁM ALATTI LAKOSNAK, AKI 2002. MÁJUS 14-ÉN 12:00 ÓRAKOR ISMERTLEN HELYRE TÁVOZOTT, AZÓTA SEMMIFÉLE ÉLETJELET NEM AD MAGÁRÓL. S. GY. A FENTI NAPON A KANÁLISRA MENT HORGÁSZNI, EKKOR MAGÁVAL VITT EGY VÁSZON ANYAGÚ, ZÖLDES SZÍNŰ HÁTITÁSKÁT, 2 DB MOGYORÓFÁBÓL HÁZILAG KÉSZÍTETT HORGÁSZBOTOT. SZEMÉLYLEÍRÁSA: KB. 175 CM MAGAS, KÖZEPES TESTALKATÚ, FEKETE, RÖVID HAJÚ, HOMLOKÁNÁL KISSÉ KOPASZODÓ, KÖRSZAKÁLLT VISEL, ARCA KEREK, SZEMBE BARNA, SZÁJA VASTAG. KÜLÖNÖS ISMERTETŐJELE: A BAL VÁLLÁN FÉLIG

²⁶ Forrás: https://www.agroinform.hu/aprohirdetes_adatlap/ingatlan/mezogazdasagi-ingatlan/pest-megyei-allattarto-telep-elado/h_6597519
Letöltés ideje: 2019.09.11.

ELKÉSZÜLT SZÍNES, TÜZET ÁBRÁZOLÓ TETOVÁLÁS VAN. BETEGSÉGE NINCS, SZELLEMILG ÉP, A CSALÁDJÁVAL NEM VESZET TÖSZSZE, OKA AZ ISMERETLEN HELYRE TÁVOZÁSÁNAK NEM VOLT. RUHÁZATA: LILA SZÍNŰ TRIKÓ, EGY KÉK MUNKÁSKBABÁT, FARMER-NADRÁG, FEKETE CSIZMA.”

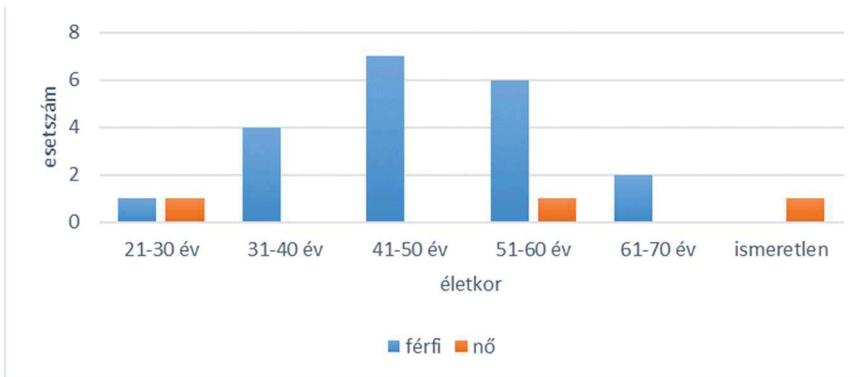
Az eltűnési ügy – egy lakossági bejelentés kapcsán – jelenleg a Baranya Megyei Rendőr-főkapitányságon van, és az eddig beszerzett adatok alapján az alábbiakat lehetett megállapítani: S. Gy. munkahellyel nem rendelkezett, pénze, vagyona, haragosa, öngyilkossági szándéka, ismert betegsége nem volt. Néhány héttel eltűnését megelőzően azonban konfliktusba keveredett volt barátnője, B. R. testvérével, B. J.-vel, aki rá akarta venni, hogy vállalja fel B. R. születendő gyermekének apaságát. S. Gy. ezt nem akarta, úgy vélte, hogy nem ő a születendő gyermek apja. B. R. kicsapongó és törvényellenes szexuális életet élt, szexuális kapcsolatot létesített B. J.-vel (féltestvérével) és később édesanyja férjével, V. J.-vel is. A büntetés-végrehajtási intézetből néhány hónapja szabadult, erőszakos ember hírében álló B. J.-nek elég indoka lehetett, hogy ne tudódjon ki törvényellenes kapcsolata testvérével. Ráadásul nem kizárható, hogy S. Gy. B. R.-től tudhatott is erről a tiltott kapcsolatról. B. J. S. Gy. eltűnésének napján megjelent S. GY.-éknél, tehát ismerhette nevezett aznapi programját. Látogatását talán ismét a gyermek apasága indokolhatta, és ha a két férfi megint összekülönbözött emiatt, ez kiválthatta B. J. agresszivitását, ami akár S. Gy. megöléséhez is vezethetett...

Az ügy tehát mindenképpen a „gyanús eltűnések” kategóriájába sorolható.

Ismeretlen személyazonosságú egyének holttestei

A Baranya megyében eltűntként körözött, ismeretlen személyazonosságú holttestek nem és becsült életkor szerinti megoszlását mutatja a következő grafikon:

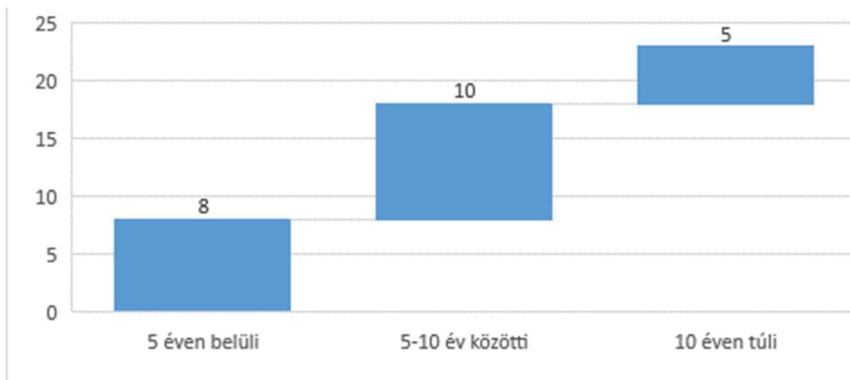
Angyal Miklós: Az eltűntként körözött személyek és az azonosítatlan holttestek adatbázisainak interdiszciplináris elemzése – Javaslatok a kérdéskört érintő személyazonosítási ráta növeléséhez

9. számú ábra

Baranya megyében körözött, ismeretlen személyazonosságú holttestek nem és becsült életkor szerinti megoszlása

Az ezt követő ábrán ugyanezen vizsgált minta egyedeinek a megtalálási idő szerinti felosztása látható:

10. számú ábra

Baranya megyében körözött, ismeretlen személyazonosságú holttestek megtalálási ideje

A boncjegyzőkönyveket vizsgálva megállapítható, hogy – főképp a 2015 előtt készült jegyzőkönyvek adatai szerint – további genetikai vizsgálathoz mintabiztosítások nem történtek. A 2010-es évek elejéről származó boncjegyzőkönyvek azt rögzítik, hogy a boncolás során biztosított vért egy

évig őrzik meg. (A mintabiztosítás módja nincs feltüntetve, azaz nem tudni, hogy folyékony, natív vért, alvadásgátolt vért vagy vérfoltot biztosítottak-e, ebben az esetben pedig milyen hordozóra.)

Az utóbbi években általában már vérfoltrögzítés történt, Whatman FTA lapra, és a jegyzőkönyvek tanúsága szerint azokat a hatóság további intézkedéséig a boncolást végző intézet megőrzi.

A csontmaradványok vizsgálatáról készült jegyzőkönyvek (OSZ 112/2018, DSZ 45/2018) nem tesznek említést mintabiztosításról.

A boncjegyzőkönyvek között találtam olyat (PI: 739/2016, bjkv. 209/2016), ahol leírásra került, hogy a holttestben nagy értékű műtéti fémanyag található, amelyet néhány hónappal korábban traumatológiai centrumban helyezhettek be. Hasonló ügyek szakértői tapasztalata alapján tudom, hogy ilyen esetben megfelelő szintű és minőségű egészségügyi adatbázisokban történő kereséssel a műtétet végző intézmény, a műtét ideje és ennek megfelelően értelemszerűen a beteg (sérült személy) neve is kideríthető.²⁷ Ennek ellenére a körözés még folyamatos.

A két adatbázis együttes vizsgálata

A két adatbázis párhuzamos vizsgálatakor arra kerestem választ, hogy van-e esetleg megfeleltethetőség, azonosság az adatbázisokban szereplő rekordok között, illetve hogy a két adatcsomag (jellemzőiben) egyáltalán alkalmas-e arra, hogy az összehasonlító vizsgálatok során egyezőséget találjunk.

A siklói eltűnési ügyek között találtam egyet a következő adatokkal:

„KÖRÖZÉSÉT RENDELEM EL ELTŰNÉS MIATT R-NÉ Z E (SIKLÓS, ...) 7800 SIKLÓS, ... SZÁM ALATTI LAKOSNAK AZ ALÁBBIK ALAPJÁN. R CS SIKLÓSI LAKOS 2012. JÚNIUS 13-ÁN 23:08 ÓRAKOR BEJELENTÉST TETT A SIKLÓSI RENDŐRKAPITÁNYSÁGRA, MISZERINT A

²⁷ Angyal Miklós – Kricskovicz Antal: Helyszíni halottvizsgálat. Elméleti alapok és gyakorlati útmutató. Korszerű családorvos Képzésért Alapítvány. Pécs, 2014.

Angyal Miklós: Az eltűntként körözött személyek és az azonosítatlan holttestek adatbázisainak interdiszciplináris elemzése – Javaslatok a kérdéskört érintő személyazonosítási ráta növeléséhez

FELESÉGE, R-NÉ Z E 2012. JÚNIUS 13-ÁN 10:00 ÓRA KÖRÜLI IDŐBEN A SIKLÓS ... SZÁM ALATTI TARTÓZKODÁSI HELYÜKRŐL ÜGYINTÉZÉS CÉLJÁBÓL ELTÁVOZOTT, ÉS AZÓTA NEM MENT HAZA, ÉLETJELET NEM ADOTT MAGÁRÓL. NEVEZETT SZEMÉLY A MOBILTELEFONJÁT ÉS A LAKÁCSKULCSÁT OTTHON HAGYTA. A FEKETE PÁNTOS KÉZITÁSKÁJÁT, A PÉNZTÁRCÁJÁT, ÉS A SZEMÉLYES IRATAIT, VALAMINT FELTEHETŐEN A CSALÁD 3.000-4.000 EURO KÉSZPÉNZÉT MAGÁVAL VITTE. SZEMÉLYLEÍRÁSA: KB. 170 CM MAGAS, KÖZEPES TESTALKATÚ, RÖVID, SÖTÉT HAJÚ. SZEME ZÖLDES, SZEMÜVEGET CSAK OLVASÁSHOZ HASZNÁL. KIS ARANY KARIKA FÜLBEVALÓT VISEL, A JEGYGYŰRŰJÉT NEM HORDJA, EGY EZÜST SZÍNŰ, KISMÉRETŰ KARÓRÁT HORD. RUHÁZATA: FEKETE, HOSZSZÚSZÁRÚ FARMERNADRÁG, VAJSZÍNŰ, SÖTÉTEBB NARANCSSÁRGA-BARNA CSÍKOS, HOSSZÚ UJJÚ GALLÉROS ING, FEKETE LAPOS TALPÚ SPORTCIPŐ. ÉRDEMLEGES ADAT FELMERÜLÉSE ESETÉN KÉREM A SIKLÓSI RENDŐRKAPITÁNYSÁG (23/76-50) ÉRTESETÉSÉT ÉS A SZÜKSÉGES INTÉZKEDÉSEK MEGTÉTELÉT. SIKLÓS, 2012. JÚNIUS 14.”

Az ismeretlen holttestek között pedig felfigyeltem erre a rekordra:

„2018. ÁPRILIS 23-ÁN 14:30 ÓRAKOR H J BEREMENDI LAKOS TELEFONON BEJELENTÉST TETT, HOGY A SIKLÓS ... SZÁM ALATTI ZÁRTKERTBEN FAKITERMELÉSI MUNKÁLATOK SORÁN EGY EMBERI KOPONYÁT ÉS EGYÉB CSONTOKAT, RUHADARABOKAT, TÁRGYKAT TALÁLTAK. A HELYSZÍNRE SZEMLEBIZOTTSÁG ÉS ... IGAZSÁGÜGYI ORVOSSZAKÉRTŐ VONULT KI. A LEFOLYTATOTT HELYSZÍNI ÉS HALOTTSZEMLE SORÁN A FELLEMLHETŐ EMBERI MARADVÁNYOK, CSONTOK VIZSGÁLATA SORÁN A SZAKÉRTŐ ÉLŐBEN KELETKEZETT SÉRÜLÉSRE UTALÓ NYOMOKAT, ELVÁLTOZÁSOKAT NEM ÁLLAPÍTOTT MEG, A HALÁL IDEJÉT LEGALÁBB 4-5 ÉVVEL KORÁBBRA VALÓSZÍNŰSÍTETTE. A CSONTOK EGYETLEN, NAGY

VALÓSZÍNŰSÉGGEL NŐI, FELNŐTTKORÚ SZEMÉLYTŐL SZÁRMAZ-
NAK. A HALÁL OKA NEM MEGHATÁROZHATÓ. A FENTIEK ALAPJÁN
RENDKÍVÜLI HALÁLESET MIATT ÁKR. ELJÁRÁS INDÍTVA. MEGTA-
LÁLT CSONTOK: 1 DB. EMBERI KOPONYA, MELYNEK AGYKOPO-
NYA RÉSZE CSAKNEM EGÉSZBEN, ARC KOPONYA RÉSZLETESEN
MEGTARTOTT, ÁLLKAPOCS HIÁNYZIK. A CSONTOKON TÖBB HE-
LYEN HALÁL UTÁN KELETKEZETT ÁLLATRÁGÁS NYOMAI ÉSZLEL-
HETŐK. LÁGYRÉSZEK A CSONTON ILL. A CSONTBAN NEM LÁTHA-
TÓK. A HOMLOK MEREDEK MEGJELENÉSŰ, A SZEMÜREGEK LE-
KEREKÍTETTEK. A CSECSNYÚLVÁNYOK APRÓK. A KOPONYA VAR-
RATOK NEM CSONTOSODTAK EL. A BAL HALÁNTÉK CSONTON
ÍVELT RÉSZBEN BENYOMATOS KB. 1,5 * 0,5 CM NAGYSÁGÚ CSONT-
ANYAG HIÁNY LÁTHATÓ. MEGTALÁLHATÓ TOVÁBBÁ A KERESZT-
CSONT, 2 DB. ÁGYÉKI CSIGOLYA, 1 PÁR CSÍPOLAPÁT MELYEK ÖSZ-
SZEILLESZTVE TOMPA SZÖGET KÉPEZNEK ÉS 1 PÁR COMBCSONT.
EZEN UTÓBBI CSONTOKON IS SZÁMOS ÁLLATRÁGÁS NYOMA ÉSZ-
LELHETŐ. MEGTALÁLT RUHÁZAT, TÁRGYAK: - 1 DB. 37-ES MÉ-
RETU GUMI CIPOTALP, FEKETE SZÍNU, GRACELAND FELIRATTAL,
- 1 DB. C&A MÁRKAJELZÉSSSEL ELLÁTOTT NADRÁG MARADVÁNY
KÉT ZSEB LÁTSZIK, FEKETE SZÍNU, - 1 DB. BRIFKÓ, FEKETE SZÍNU
RINALDO FELIRATÚ, BŐR HATÁSÚ, BENNE: - CESTOL FELIRATÚ
ALUFÓLIÁS CSOMAGOLÁSÚ GYÓGYSZER 2 ADAG, - 1 DB. 3*2 CM
NAGYSÁGÚ BALLAGÁSI FOTÓ " SOK SZERETETTEL BALLAGÁSOM
EMLÉKÉRE NAGY LILLA 2012", - 1 DB. 2000 FT-OS BANKJEGY BE-
LEÉPÜLVE, - 1 DB. NOI FELSO FAMILY COLLECTION FELIRATTAL,
GALLÉROS, HOSSZANTI CSÍKOS, 3/4-ES INGUJJÚ, 48-AS MÉRET,
KISSÉ BATIKOLT ANYAGÚ, - 1 DB. FEHÉRNEMU MARADVÁNY SIXT
SENSE FELIRATÚ FEKETE SZÍNU - 1 DB. NOI TÁSKA, VÁLLPÁNTOS,
FÜLES, FEKETE SZÍNÁ, TEXTIL ANYAGÚ, FÉM KARIKA FÜLLEL
BŐR HATÁSÚ FÉM LEMEZES CSATTAL, - 1 DB. MEDA 61826G FEL-
IRATÚ NÉMET SZÖVEGEZÉST TARTALMAZÓ MŰANYAG TÉGELY-
DARAB.”

Angyal Miklós: Az eltűntként körözött személyek és az azonosítatlan holttestek adatbázisainak interdiszciplináris elemzése – Javaslatok a kérdéskört érintő személyazonosítási ráta növeléséhez

A két adathalmazban több olyan hasonló jellemző található, amelyek alapján tovább vizsgálódtam. Kiderült, hogy a hasonlóságok (természetesen) a hatóságnak is feltűntek, így összehasonlító genetikai vizsgálat elvégzése céljából genetikai szakértőt rendeltek ki. A szakvélemény azonban a jelen vizsgálatom lezárásáig nem érkezett meg. Már javában a tanulmány következtetéseit írtam, amikor a siklósi kollégák jelezték, hogy megérkezett a szakvélemény, amely leírta, hogy csak a mitokondriális DNS-vizsgálat hozott eredményt. Az összehasonlító vizsgálatra megküldött, az eltűnt személy vérszerinti gyermekétől származó minta és a csontokból biztosított minta mitokondriális DNS-profiljai szülő-gyermek kapcsolatot valószínűsítettek. Ezen szakértői vélemény, valamint az egyéb körözési adatok alapján a hatóság a közeljövőben vélhetően megerősíti majd a személyazonosítást és lezárja az ügyet.

Következtetések

Következtetéseim a vizsgálat előtt felállított hipotézisek sorrendjében a következőkben összegezhetők:

1. Az eltűntek között valóban jelentős számban vannak a sérülékeny populációba sorolható (18 év alatti vagy idős, pszichésen kezelt, öngyilkosságot már megkísérelt) személyek. Ez megerősíti a nemzetközi adatokat, és figyelemfelhívó kell, hogy legyen a magyar hatóságok számára is.
2. Az adatbázisokban közel 70% a már több mint 5 éve körözött személyek, illetve ismeretlen holttestek aránya. A személyazonosításban is bekövetkezett technikai fejlődés, valamint a korabeli adatok devalválódása, fel nem lelhetősége (például vérminták) miatt, ha ezen ügyekben ma összehasonlító vizsgálatra lenne szükség, akkor biztosan exhumálni kellene a holttesteket. Ugyanígy felmerül, hogy találhatunk-e még érdemi ante mortem adatot 10–15 évvel ezelőtt

eltűnt személlyel kapcsolatban, és élnek-e még egyáltalán olyan rokonai, akik alkalmasak lehetnek genetikai vizsgálatokhoz szükséges összehasonlító minta adására?

Utóbbival kapcsolatban jegyzem meg, hogy a fentebb részletezett „S. Gy. gyanús eltűnése” ügyében éppen a fentiek miatt intézkedtünk az eltűnt személy édesanyjától történő személyi DNS-minta vételére (az eltűnt férfinak gyermeke nem volt, édesapja pedig már nem él).

3. A vizsgálat során megerősítést nyert, hogy a HERMON rendszerben rögzített személyleírási adatok hiányosak, csak igen kis arányban alkalmasak bármiféle összehasonlításra. Az elérhető rekordokban igen kevés egyedi azonosításra alkalmas jegyet találtam. A két adatbázis adatpárjai tehát gyakorlatilag nem, vagy csak igen kivételes esetben párosíthatók.
4. A legyűjtött és a hatóság részéről megküldött eltűnési ügyek között számbeli eltérés mutatkozott. Ennek vélhetően az az oka, hogy a tíz évvel vagy több tíz évvel ezelőtti ügyeket leselejtezték. Ugyanez igaz az ismeretlen személyazonosságú holttestek adatbázisára is. Mindezek ellenére az adatbázisok szakértői szintű felülvizsgálatát szükségesnek tartom.
5. A két adatbázis elemei között találtam „valószínűsíthető” egyezést, azaz az egyik eltűnt személy (személyleírási, ruházatileírási) adatai az ismeretlen holttestek között is fellelhetők voltak. Amikor viszont már éppen ennek tanulságait fogalmaztam meg, akkor jelezte felém az ügyben eljáró hatóság, hogy egy év után megérkezett a genetikai szakértői vélemény az ügyben, és most fogják majd megszüntetni a körözést.
6. A 23 rekordból összesen 4 olyat találtam, ahol a körözési adatokat a boncolás (antropológiai vizsgálat) során nyert adatokkal kiegészítették, vagy akár módosították.
7. Az 5–10 évvel ezelőtt vagy korábban készült boncjegyzőkönyvek adatai szerint vagy nem is történt genetikai célú mintavétel, vagy az

Angyal Miklós: Az eltűntként körözött személyek és az azonosítatlan holttestek adatbázisainak interdiszciplináris elemzése – Javaslatok a kérdéskört érintő személyazonosítási ráta növeléséhez

akkor biztosított mintát már nem őrzik. Ebből következően további vizsgálat már csak exhumálás utáni mintavételezéssel oldható meg.

8. Az eltűnések között valóban találtam gyanús eltűnést, tehát a 47 esetből egyben felmerült, felmerül az idegenkezűség lehetősége. Az esetet részleteiben ismertettem. Mindez ismételten a körözést végző hatóság felé lehet figyelemfelhívás.

Javaslatok

Bár a 2009. évi XLVII. törvény (a bünyügyi nyilvántartási rendszerről, az Európai Unió tagállamainak bíróságai által magyar állampolgárokkal szemben hozott ítéletek nyilvántartásáról, valamint a bünyügyi és rendészeti biometrikus adatok nyilvántartásáról, továbbiakban Bnytv.) rögzíti, hogy a daktiloszkópiai nyilvántartás és a DNS-profil nyilvántartás egyik célja a rendkívüli haláleset miatt folyó közigazgatási hatósági eljárásban az ismeretlen személyazonosságú elhunyt azonosítása (Bnytv. 37.§ c) és 52.§ c) pont), az adatok feltöltöttsége, feltöltése korántsem teljes. Az NSZKK Genetikai Szakértői Intézet adatai szerint²⁸ körülbelül 150 ismeretlen személyazonosságú holttest DNS-profilja szerepel az adatbázisban. A daktiloszkópiai adatok feltöltöttségét illetően fontos megjegyezni, hogy sok esetben a holttesteket olyannyira oszlásnak indult (vagy felázott, mumifikálódott) állapotban találják már meg, hogy ujjnyomatvételre nincs lehetőség.

Az első javaslatom tehát, hogy az ismeretlen személyazonosságú holttestek esetén *az adatbázis folyamatos feltöltését monitorozzák*, hogy egyetlen eset se maradjon ki belőle.

A másik fontos kérdés, hogy kivel fogják majd adott esetben ezeket az adatokat összehasonlítani, ha az eltűnt személytől nem áll rendelkezésre biológiai minta? A vizsgált ügyek között is volt olyan, hogy személyes tárgyak biztosítására nem volt lehetőség, a ruházat a holttest bomló testnedveivel átitatódott. Úgy vélem tehát, hogy ilyen esetben (de talán minden

²⁸ Az NSZKK Genetikai Szakértői Intézet szóbeli közlése alapján

esetben) szükség lenne rokoni, lehetőség szerint *szülői/leszármazotti genetikai célú mintavételre*. Ennek azonban jelenleg még a jogszabályi feltételei nem adóttak, bár tudomásom szerint az előkészítő tárgyalások már megkezdődtek az NSZKK és a jogalkotó képviselői között.

A mai világban szinte mindenki átesik életében valamilyen radiológiai vizsgálaton. Röntgenképek, CT- vagy MR-felvételek akár szűrővizsgálatokkor, akár baleseti sérülések kapcsán is készülhetnek. Ennek megfelelően az ante mortem felvétel megléte okán javaslom, hogy legalább ismeretlen személyazonosságú holttestek esetében végezzenek a boncolást végző intézmények *post mortem képalkotó vizsgálatot*.

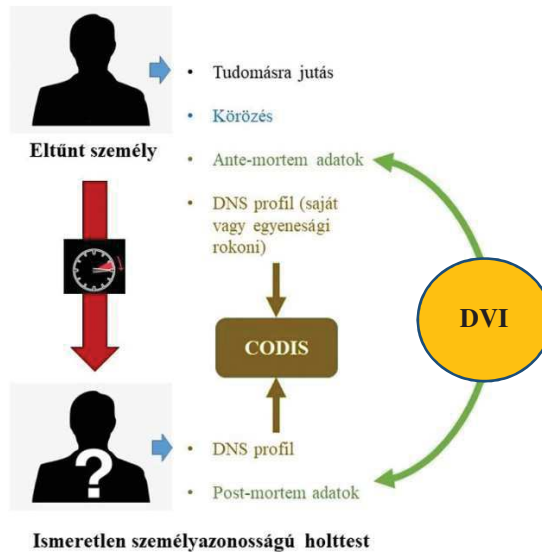
Megítélésem szerint a fentiek okán a HERMON vonatkozó adatbeviteli gyakorlatát újra kell gondolni és a *modern lehetőségeknek megfelelően frissíteni*.

Mivel a jelenleg hatályos körözési törvényt megelőző jogi szabályozás 20 évben határozta meg a körözési nyilvántartás idejét, a régi közigazgatási hatósági eljárásról szóló törvény (KET) alapján pedig az ügyek egy év után selejtezhetőek voltak, így a Körözésfelügyelet adatai alapján körülbelül 500 régebbi ügyről szinte semmilyen adat nem áll rendelkezésre. Úgy vélem, hogy a megalakulása küszöbén álló *Áldozatazonosító Szolgálat* (a magyar DVI-egység²⁹) alkalmas lenne arra, hogy *ezeket az ügyeket feldolgozza*. A DVI-egységen belüli ún. AM-csoport beszerezhetné ezekben az ügyekben az eltűnt személyek még fellelhető adatait, míg a PM-egység végezhetné a csaknem bizonyosan tucatszám szükségessé váló kihantolásokat. Az egységnél rendelkezésre álló protokollok alkalmasak erre az adatfeldolgozásra (is). Ráadásul az INTERPOL-hoz való kapcsolódás révén további *Black Notice*³⁰ találatra is lehetőség nyílhatna.

²⁹ Angyal Miklós – Petrétei Dávid: Az Interpol DVI-protokoll adaptációjával a hazai áldozatazonosítás fejlesztésének útján. Nemzetbiztonsági Szemle 2019/1. 3-17. o.

³⁰ A Black Notice az INTERPOL azonosítatlan holttestek információit gyűjtő „faliújságja”. A tagállamoknak lehetőségük van ezen keresztül a vonatkozó adatcserére. A Körözésfelügyelet folyamatosan küld magyar adatokat is az adatbázisba, és az elmúlt évben két találatot is adott a rendszer.

Angyal Miklós: Az eltűntként körözött személyek és az azonosítatlan holttestek adatbázisainak interdiszciplináris elemzése – Javaslatok a kérdéskört érintő személyazonosítási ráta növeléséhez

11. számú ábra
A javasolt eljárás menete

Végül eredményeim alapján úgy vélem, hogy érdemes lenne egy, az eltűnt személyek körözésére vonatkozó *kockázatértékelést* kidolgozni és azt a rendőri állományoknak oktatni.

Összefoglalva úgy vélem, hogy a meglévő rendszer javaslatokban szereplő finomhangolásával és a már meglévő interdiszciplináris lehetőségek kiaknázásával, valamint legalizálásával egy hatékonyabb körözési eljárás valósulhatna meg, amely akár lehetővé tehetné azt is, hogy az évek óta ismeretlenként eltemetett holttestek személyazonosságára fény derüljön.

A poligráfós vizsgálat jogi és szakmai környezetének változásai, a szakterület kihívásai

A rendszerváltozás óta közel ötven publikáció született a poligráfós vizsgálat témakörében a hazai tudományos folyóiratokban, továbbá egy monográfia¹ készült, és megjelenés alatt van a második is.² A szerzők többsége valamennyi esetben ügyész, bíró, jogtudós és gyakorlati szakember. A téma rendszerint a poligráffal végzett vallomás-ellenőrzés jogi szabályozása, bizonyítékként történő értékelése,³ hiteltérdemlősége volt, vagy a bírói gyakorlat megszerezése itthon⁴ és az eljárás alkalmazása külföldön⁵. Továbbá esettanulmányok⁶ szolgálták a jobb megértést és a legjobb gyakorlat kialakulását.

A poligráfós vizsgálat kapcsán az utóbbi években több körben is jelentős változások történtek, amelyeket e rövid tanulmányban szeretnék aktualitásuk okán összegezni. A változások egy része a jogszabályokban következett be, más részük a vizsgálati metodikában, harmadik részük pedig a poligráf körül megváltozott társadalmi környezetben.

A poligráf eredetének és történetének bemutatásától itt eltekintek, ugyanis ezt előttem Kertész Imrétől Budaházi Árpádig rendkívül gazdag

¹ Budaházi Árpád: Poligráf – műszeres vallomásellenőrzés a bűnügyekben. NKE Kiadó. 2014.

² Budaházi – Fantoly – Kakuszi – Bitter – Czobor: A műszeres vallomásellenőrzés fejlődési irányai.

³ Budaházi Árpád: A poligráfós vizsgálat helye a felderítésben és a bizonyításban. Belügyi Szemle 2013/11. 90–111. o.

⁴ Fedor Anett: A poligráf ítélkezési jelentőségének dilemmái. Belügyi Szemle 2013/11. 72–93. o.

⁵ Budaházi Árpád: A poligráf alkalmazásának egyes európai jellemzői, példái, modelljei. Magyar Rendészet 2012/4. 7–12. o.

⁶ Krispán István – Pusztai László: Egy gyanús eltűnés poligráfós vizsgálatának módszertana és tanulságai. Belügyi Szemle 2016/7/8. 141–150. o.

forrásanyag felhasználásával sok szerző megtette. Amit a poligráf hazai történetéből mégis kiemelnek, az Krispán István nyugalmazott rendőr ezredes személye, akinek a nevéhez számos tanulmány fűződik, és akinek 1978-tól a poligráfus vizsgálat büntetőügyekben történő hazai bevezetését köszönhetjük. Krispán a mai napig a Nemzeti Szakértői és Kutató Központban végez rendszeresen vizsgálatokat. Mi sem bizonyítja jobban kezdeti vezető szerepét, mint hogy az első norma, amely a poligráffal foglalkozik – a 40/1987. BM Utasítás 188. pontja – is a Belügyminisztérium Központi Pszichológiai Laboratóriumát jelöli ki a vizsgálat lefolytatására, amely akkor az ő szolgálatteljesítési helye volt...

Változás a jogi szabályozásban

A poligráfus vizsgáló szaktanácsadóként jelenik meg a büntetőeljárásban. A vizsgálat kapcsán igénybevétele mégis először az 1998. évi XIX. törvény hatálybalépése teszi kötelezővé (a II. Be. nem szabályozta), amelyben nyilván szerepe volt annak, hogy az azt megelőző időszakban a bírói gyakorlat már elfogadta a poligráfus vizsgálat felhasználhatóságát – igaz, pszichológiai vizsgálat keretében⁷ –, amellyel a magunk részéről nem értünk egyet, az ugyanis műszeres vallomásellenőrzés. Hogy miért éppen a szaktanácsadó jogintézményét „találta meg” a jogalkotó a poligráfus vizsgáló számára? Vélhetően több okból, ugyanis a vizsgálat levezetéséhez, a gép kezeléséhez és persze a vizsgálati lelet értelmezéséhez – ma már úgy fogalmazunk – *különleges szakismeret* szükséges. Jellemző a definíció időszakára, hogy a törvényhez fűzött kommentár szövegében a jogalkotó a poligráfus vizsgálóra több esetben is a *szaktanácsadó és a szakértő* kifejezést is vegyesen használja.⁸ A zavart leginkább – és nem ismételve a tárgyban

⁷ BH1997. 115. A pszichológiai szakértői vizsgálat és ennek keretében a poligráfus vizsgálat eredménye – más bizonyítékokkal együtt – figyelembe vehető a büntetőeljárás során (Be. 5. § (3) bek., 60.§ (3) bek., 68. §, Btk. 166.§ (1) bek., (2) bek. a), b) és f) pont).

⁸ Forrás: <https://uj.jogtar.hu/#doc/db/1/id/99800019.TV/ts/20180101/lr/chain805/>
Letöltés ideje: 2019.10.20.

született remek tanulmányok tartalmát – valóban az okozta, hogy a poligráfos vizsgálat eredménye bizonyítási eszközként figyelembe vehető-e. Felhasználható-e esetleg akként, hogy a vizsgálatot a bíróság beidézze, és ő ott a tapasztalatait szóban előadja? Továbbá, hogy végezhető-e bírósági szakban poligráfos vizsgálat? A 4/2007. BK egyértelműen leszögezi, hogy a bizonyítás eszközeinek felsorolásában [Be. 76. § (1) bek.] a szaktanácsadó közreműködése és a poligráf alkalmazása nem szerepel. A nyomozás során szaktanácsadót lehet igénybe venni, ha pedig a terhelt vallomását poligráf alkalmazásával vizsgálják, szaktanácsadó igénybevétele kötelező. Ebből a szabályozásból következik, hogy a bírósági eljárásban poligráf nem alkalmazható. A szaktanácsadó közreműködéséről készült jegyzőkönyvet azonban a tárgyalás anyagává lehet tenni.⁹ Problémát okozott a tanúk poligráfozásának átmeneti tilalma is, amelyet a jogalkotó törvénymódosítás révén orvosolt 2011-ben, majd 2013-ban.¹⁰ A hatályos Be. tulajdonképpen szinte valamennyi, korábban jelentkező problémát megoldotta, ugyanis a poligráfos vizsgálatot beemelte a bizonyítási cselekmények közé, a szaktanácsadót pedig *expressis verbis* beidézhetővé tette (két helyen is szabályozta, igaz, a műszeres vallomás ellenőrzéséről szóló rendelkezésben azt is hozzászenteszi, hogy nem csak az eljárási cselekmény során történtek kapcsán hallgatható ki, hanem a megállapításai vonatkozásában is, utalva ezzel arra, hogy azok ilyen módon a bizonyítás tárgyává tehetők)¹¹. Tisztább helyzetet teremtett a jogalkotó azzal is, hogy a bizonyítási cselekményről ma már jegyzőkönyvet kell felvenni, amelyet a nyomozó hatóság tagja készít el, és a poligráfos vizsgálat feljegyzését immáron ehhez kell csatolni, amely így részét képezheti a bizonyításnak. Bár vannak szerzők, akik vitatják, hogy ezzel a bizonyítékként történő felhasználás problémaköre rendeződött

⁹ 4/2007. BK vélemény a 2012. évi C. törvény és az 1998. évi XIX. törvény egyes rendelkezéseinek értelmezéséről.

¹⁰ 2011. évi LXXXIX. törvény az egyes eljárási és az igazságszolgáltatást érintő egyéb törvények módosításáról és a 2013. évi CLXXXVI. törvény egyes büntetőjogi tárgyú és ehhez kapcsolódó más törvények módosításáról.

¹¹ Be. 270.§ (5) bekezdés, Be. 212. § (2) bekezdés.

volna.¹² Kérdés persze az, hogy erre felkészült-e megfelelően a nyomozó hatóság, akinek alkalmaznia kell az eljárást, az ügyészség, aki azt a vádirat részévé teheti, a bíróság, amely dönthet a bizonyítékok körébe történő beemeléséről, és persze a szaktanácsadó, aki a vizsgálatot végzi. Most azt látjuk, hogy a nyomozó hatóság felveszi a korábban nem szükséges jegyzőkönyveket, megértette az új feladatokat, és azokat jól is alkalmazza. Mi magunk, bár nem számítottunk évekkal ezelőtt ekkora fordulatra, de mégis felkészültünk a változásra, ugyanis a következő alfejezetben éppen azt mutatom be, hogy a Nemzeti Szakértői és Kutató Központ az utóbbi években milyen minőségbiztosítási lépéseket tett azért, hogy a vizsgálat minél megbízhatóbb, transzparenssebb és szakmailag megalapozottabb legyen. A bíróság és ügyészség felkészültsége később fog majd megmutatkozni, hiszen még csak bő egy éve van hatályban az új Be. Egy biztos, ahogy Erdei Árpád írta: „*azt ugyanis, hogy tanúnak vagy terheltnek a vallomását elfogadhatja-e a tények megállapításához bizonyítékként vagy sem, a bíróságnak magának kell megítélnie az értékelés során, ezt nem bízhatja majd másra*”.¹³

A fiatalkorúak vizsgálata kapcsán a Be. és a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény között fél évig fennálló kollíziót a jogalkotó feloldotta az Rtv. 41.§ 2019. január elsejei hatályon kívül helyezésével, így tehát fiatalkorú gyanúsított és tanú esetén a műszeres (poligráfós) vizsgálatot alkalmazni nem lehet.¹⁴

Új elemként szerepel a ma hatályos törvényben, miszerint a vizsgáló tanúként hallgatható ki az eljárásáról és megállapításairól.¹⁵ Ezzel, mint korábban írtam, tiszta helyzetet teremtett a jogalkotó, azonban meg kell említeni egy új jogintézményt, amely ehhez kapcsolódik. A telekommunikációs eszköz használatával történő távmeghallgatás lehetőségét,¹⁶ amely

¹² Belovics Ervin – Erdei Árpád: A büntetőeljárás törvény magyarázata. HVG ORAC. 2018. 298. o.

¹³ Belovics – Erdei: uo.

¹⁴ Be. 87.§ (2) bekezdés és Be. 96. § (2) bekezdés.

¹⁵ Be. 213.§ (2) bekezdés.

¹⁶ Be. 120.§ (3) bekezdés.

biztosítja, hogy a szaktanácsadó a lakó- vagy munkahelyéhez legközelebb eső bíróság, ügyészség vagy nyomozó hatóság épületébe történő utazással tegyen eleget az idézés révén előírt megjelenési kötelezettségének. Ennek lehetőségét minél szélesebb körben alkalmazni indokolt. Mint arra nemzetközi példák is utalnak, a rendszer hatékonyan és eredményesen üzemeltethető.¹⁷ Ennek csak a kriminalisztikai ajánlások szabhatnak határt, amelyeket az új rendelkezés szerint kell felülvizsgálni, és meg kell határozni a jogalkalmazók számára minél érthetőbben olyan pozitív, negatív feltételeket, amelyek teljesülése vagy nem teljesülése esetén indokolt a távmeghallgatás ellenében a személyes kihallgatást választaniuk. Ez a feladat az elméleti és gyakorlati szakemberek közös munkáját igényli.

A szaktanácsadó igénybevétele a hatályos törvény szerint már a vádemelés után is lehetséges, ha az ügyészség azt bizonyítási indítvány megtétele, bizonyítási eszköz felkutatása vagy biztosítása érdekében indokoltan tartja.¹⁸ Azt majd a gyakorlat fogja kialakítani, hogy az ügyészség mennyiben fog élni ezzel a lehetőséggel, illetve egy ilyen vizsgálatnak meglesznek-e a szakmai feltételei. E tapasztalatokat később érdemes lesz összegezni.

A Nyor.¹⁹ és a Nyer.²⁰ közötti különbség elsősorban abban összegezhető, hogy a korábbi szabályozás a vizsgálat dokumentumainak tartalmát részletesebben szabályozta, míg a ma hatályos rendelet inkább a jelenlétet,

¹⁷ Prof. Dr. Nagy Anita (2019): A telekommunikációs eszközök használata különös tekintettel a büntetés-végrehajtásra. Kúriai Döntések 10.

Forrás: https://uj.jogtar.hu/#doc/db/1/id/A1901001.BHF%26UTM_SOURCE%3DUJ-JOGTARVALTFIGY%26UTM_MEDIUM%3DEMAIL%26UTM_TERM%3DB%DC-NTET%D5ELJ%C1R%C1S%26UTM_CAMPAIGN%3DVALTOZASFIGYELOEMAIL/

Letöltés ideje: 2019.10.21.

¹⁸ Be. 270.§ (1) bekezdés.

¹⁹ 23/2003. (VI. 24.) BM-IM együttes rendelet a belügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól.

²⁰ 100/2018. (VI. 8.) Korm. rendelet a nyomozás és az előkészítő eljárás részletes szabályairól.

Gárdonyi Gergely: A poligráfós vizsgálat jogi és szakmai környezetének változásai, a szakterület kihívásai

a vizsgálat önkéntességéhez történő hozzájárulást és a nyomozó szerv új feladatait részletezi.

A vizsgálati metodika változása, a transzparencia felértékelődése

A poligráfós vizsgálat hazai történetéből tudható, hogy a vizsgálók mindig több szervezeti egységben, egymástól távol dolgoztak, olykor egymással konkurálva. A Bűnügyi Technikai Főosztály létrejöttével és annak a Bűnügyi Szakértői és Kutató Intézetben történő megjelenésével, majd pedig a Nemzeti Szakértői és Kutató Központ szervezetébe²¹ való betagozódással a vizsgálók egyetlen szervezeti egységben, azonos elvek mentén, modern technikai eszközökkel végezhetik munkájukat. Az országos hatáskörrel rendelkező szervezethez tartozás megteremtette az igényét a munkamódszerek egységesítésének, a tervezett humánpolitikának, az egységes metodikának, valamint az átláthatóságnak. A munkamódszerek egységesítésére a korábban belső tanfolyamon képzett munkatársak révén volt csak lehetőség, és egyre inkább megfogalmazódott annak az igénye, hogy a szakmai irányítás erősebbé váljon, az elvek egységesek legyenek. Ennek egyik eszköze volt az akkreditáció. A Nemzeti Akkreditáló Hatóság (továbbiakban NAH) hosszú előkészítő munka és fáradságos minősítő eljárást követően 2016. július 20-án a 17 025-ös szabvány szerint az NSZKK (korábban BSZKI) poligráfós szakterületét sikeresen akkreditálta. Az akkreditáció jelentősége abban áll, hogy a szigorú szabályok alapján működő külső szervezet, a NAH a poligráfós vizsgálat folyamatának állandó minőségét garantálja a minősítő oklevél kiállításával, tanúsítja azt, hogy az ott zajló tevékenység a szabványnak megfelel. Egyúttal biztosítja az átláthatóságot a vizsgálatok előtt, alatt és után készült dokumentumok révén, garantálja a nyomon követhetőséget, ami azt jelenti, hogy nálunk minden folyamat dokumentálva van, hiszen ez a minőségirányítási rendszerünk alapja. Az akk-

²¹ Vö. Gárdonyi Gergely: Szemelvények a bűnügyi technika hazai történetéből. Belügyi Szemle különszám. 2011. 89–99. o.

reditáció annak hivatalos elismerése, hogy egy szervezet, természetes személy alkalmas bizonyos megfelelőségértékelési tevékenységek (többek között vizsgálat, kalibrálás, mintavétel, tanúsítás, ellenőrzés) elvégzésére. Az akkreditálás célja az egységes európai elvekre épülő akkreditálási rendszerekben elismerést nyert szervezetek iránti bizalom növelése, a vizsgálati, tanúsítási és ellenőrzési tevékenység megbízhatóságának emelése, a vizsgálati eredmények és tanúsítványok kölcsönös elfogadásának elősegítése, kiküszöbölve ezáltal az ismételt vizsgálatokat.

Gondolom, a fentiek tükrében az átláthatóság és a rekonstruálhatóság büntetőeljárásbeli jelentőségét e folyóirat olvasóinak nem kell külön kifejeznie.

Ahhoz, hogy az akkreditált státusz elérhető legyen, szükség volt egy olyan elismert, külső szerv által tartott oktatásra, amely alapja lehet az osztályon végzett poligráfus tevékenységnek. Ezért 2016-ban a legnagyobb tekintélyű szakmai szervezet, az Amerikai Poligráfus Társaság²² által akkreditált képzést Magyarországra hoztuk, és azon kollégáink részt vettek. A tanfolyam 2016. április 29-én zárult, és nem gondoltuk, hogy milyen nagy változásokat fog hozni a poligráfus vizsgálók életében, gondolkodásmódjában és ennek következtében az eljárásban. Ugyanis az USA-ban alkalmazott legújabb, validált tesztípusok megismerése révén gyarapodott a kollégák ismeretanyaga, és bevezették az objektívebb numerikus értékelési rendszert. Ennek során a különböző csatornákon regisztrált fiziológiai paraméterek minőségi és mennyiségi összehasonlítása történik speciális, pontozásos rendszer alapján. Az így kapott számszerű értékek az alkalmazott tesztstruktúrákhoz rendelt ponthatároknak megfelelően értelmezendők. Ennek alapján a vélemény a megtévesztés statisztikai valószínűségét mutatja.

2016-ban tehát a szakmai végzettség megszerzését követte az akkreditáció, majd 2018-ban az egységes elvek mentén történő vizsgálatok érdek-

²² Vö. Budaházi Árpád: A poligráf hazai és külföldi alkalmazása. In: Tavaszi Szél Konferenciakötet. Doktoranduszok Országos Szövetsége. Budapest, 2011. 53–59. o.

Gárdonyi Gergely: A poligráfus vizsgálat jogi és szakmai környezetének változásai, a szakterület kihívásai

ében az NSZKK főigazgatója kiadta a 16/2018. (IV. 16.) számú szabályzatot. Ez a 34 pontból álló szakmai anyag – mint az a preambulumban is olvasható – a poligráfus vizsgálatok egységes elvek szerinti végrehajtását, valamint azok egységes feltételeinek megteremtését szolgálja, amellyel az NSZKK a Statutum rendeletben foglalt kötelezettségének tesz eleget.²³ Célja a rendőrség területi egységeinek állományába tartozó poligráfus vizsgálók által a büntetőeljárás jog és a közigazgatási hatósági eljárás jogi keretei között azonos metodika alapján végzett poligráfus vizsgálatok azonos alapelvek szerint történő szakszerű végrehajtásának biztosítása.

A humánpolitika része volt, hogy a munkatársainkat beírtuk az APA által tartott tanfolyamra,²⁴ és az is, hogy tudatos építkezés zajlott a nyomozói múlttal rendelkező munkatársak keresésével és felvételével.²⁵ Ennek köszönhetően ezt a tevékenységet ma hat munkatársunk végzi az NSZKK-n belül. Azok a vizsgálók, akik nem tudtak vagy nem akartak az új protokoll szerint dolgozni, más szakterületet választottak maguknak.

Tény, hogy az új elvek mentén működő vizsgálat merevebb bemeneti követelményeket támaszt a vizsgálható személyek és az elvégezhető vizsgálatok kapcsán, azonban éppen ez a szabályrendszer teszi az NSZKK-ban átláthatóvá és rekonstruálhatóvá a poligráfus tevékenységet oly módon, hogy annak minden mozzanatát, leletét és azok értékelését is bármely (szakmai vagy bírói) fórumon munkatársunk meg tudja védeni. Egyes szakemberek szerint ezt a magánszférában tevékenykedő szakértők kapcsán is kötelezővé kellene tenni.²⁶

²³ 350/2016. (XI. 18.) Kormányrendelet 6. § (2) bekezdés c. pont.

²⁴ Forrás: <https://www.polygraph.org/about-the-apa>
Letöltés ideje: 2019.10.22.

²⁵ Krispán István: A poligráfus hazugságvizsgálatok rendőrségi alkalmazásának magyarországi múltja, jelene és jövője. Belügyi Szemle 2004/6. 48. o.

²⁶ Láng László, Legfőbb Ügyészségi főosztályvezető ügyész véleménye In: Nogel Mónika: Tévhitek a szakértői minőségbiztosítás fogalma kapcsán – Minőségbiztosítás-e az igazságügyi szakértők törvényben előírt értékelése? Jogi Fórum online. 1–11. o.
Forrás: https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/nogel_monika__igazsagugyi_szakeratok_ertesitse%5bjogi_forum%5d.pdf
Letöltés ideje: 2019.10.23.

Úgy gondoljuk, hogy csak ez a gondolkodásmód vezethet eredményre akkor, ha a poligráfos vizsgálat presztízsét szeretnénk növelni, illetve a hiteliséget mindenk felett képviselni.

A körülmények változása

Sokat változott a szakmai környezet a poligráf körül, ugyanis sorra jelennek meg az alternatív módszerek, amelyek a poligráf kiváltására, vagy éppen annak kiegészítésére vállalkoznának. Ezekről több tanulmány is megjelent az utóbbi időben,²⁷ azonban az eljárások validitásáról a szakmai közvélemény döntő többségét nem győzték meg e módszerek támogatói. Nem úgy a jogalkotót, aki épp ezért bővítette a műszeres vallomás-ellenőrzés típusainak körét akként, hogy nem csak a poligráfot nevesíti a Be.-ben, hanem teret enged alternatív megoldásoknak is, egyúttal beemelte azokat a bizonyítási cselekmények közé. Bátor – de talán nem érthetetlen – lépés volt ez egy olyan eljárás esetén is, mint a poligráfos vizsgálat, amely csaknem 100 éves múltra tekinthet vissza, és a validitása 80–90% közé esik,²⁸ de különösen merész volt az alternatív eljárások kapcsán. A bizonyítási cselekmények szélesítését egyéb módszerekkel támogathatónak tartom, és – más szerzőkkel ellentétben²⁹ – azt sem gondolom, hogy csak azért, mert a módszer nem 100%-os (gondoljunk a valószínűségi szakvélemény kategóriájára), ne lenne felhasználható a büntetőeljárásban. Azonban vélemé-

²⁷ Vö. Gurzó Mihály: Öszinteségvizsgálat a büntetőeljárásban a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény tükrében.

<https://www.jogiforum.hu/publikaciok/1015>

Letöltés ideje: 2019.10.22.

²⁸ Kertész Imre: A poligráfos vizsgálat helye a büntetőeljárásban I. Főiskolai Figyelő Plusz. 1990/2. 124. o.; Budaházi Árpád: A poligráfos vizsgálat és a fekete doboz jelenség. In: A munkát nem lehet eltitkolni. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar. Pécs, 2016. 20–26. o.

Forrás: www.herke.hu/tan/tremmel75.pdf

Letöltés ideje: 2019.10.22.

²⁹ Sipos Zsuzsanna: Igaz-hamis: poligráf a büntetőeljárásban. Büntetőjogi Tanulmányok 2016/17. 289. o.

nyem szerint ezeket csak akkor szabad a büntetőeljárás bizonyítási rendszerébe integrálni, ha már megfelelően (tehát tudományos módszertan alkalmazásával) validált eljárásokká váltak. A bizonyítás kapcsán az aggodalmam, remélem, érthető, és külön magyarázatra nem szorul, de a felderítési szakban sem tartom elfogadhatónak egy nem kellően megbízható eljárás alkalmazását. Márpedig egy ártatlan személyre terelődött gyanú kapcsán végzett további adatgyűjtés is alapjogi aggályokat vethet fel.

Talán ennek az áramlatnak köszönhető a jogszabályváltozáson túl egy olyan hatás, miszerint egyre gyakrabban fordul elő, hogy a büntetőeljárás alanya, akinek érdekében áll, a magánszférában dolgozó poligráfus vizsgálóknál csináltat vizsgálatot, rendszerint – nem meglepő módon – rá nézve kedvező eredménnyel. Ez megnehezíti (vagy el is lehetetlenítheti) az ezt követő intézeti vizsgálatot, ugyanis kontrollvizsgálatot csak új, kellő súlyú tisztázandó kérdések felmerülése esetén végzünk el. Ennek oka, hogy egy ismeretlen módon zajlott poligráfus vizsgálat nem megjósolható hatással lehet egy megismételt vizsgálatra, az adott szituációtól függően fennáll az alulmotiváltság, vagy éppen ellenkezőleg, a túlreagálás veszélye is. Aggályosnak tartjuk, hogy a magánszférában dolgozó poligráfus vizsgáló anyagi jellegű függőségi kapcsolatban áll a tőle vizsgálatot megrendelő személytől, így a pártatlansága minimum megkérdőjelezhető. Éppen ezért, véleményem szerint büntetőügyben kizárólag az állami fenntartású intézet poligráfus vizsgálójának véleményét szabadna igénybe venni.

Ezzel párhuzamosan a reklám érdekében megjelennek a showműsor jellegű, kamerák és újságírók előtt végzett „poligráfus vizsgálatok” is, amelyek nem a szakma szabályai szerint történnek, így az alanyokat félrevezethetik a vizsgálat menetét és képességeit illetően, az igazságszolgáltatás szerveinek eljárását pedig komolytalanná teszik.

A poligráfus vizsgálat jövője

A poligráfus vizsgálat jelentős lépéseket tett a humánfejlesztés, az átláthatóság és az elismertség érdekében, ami természetesen okozott feszültséget

a nyomozó szervek tagjaival szemben azok körében, akik a korábban alkalmazott, „rugalmasan kezelt” szabályrendszer szerint örömmel használták a vizsgálatot taktikai blöff kapcsán, vagy akár pszichés nyomásgyakorlásra. Hisszük, hogy ez utóbbi módszert az idő meghaladta, az állampolgárok jogi felkészültsége és tudatossága, ezzel együtt pedig az európai büntető eljárásjogi kultúra ezt nem tűri, így szükséges volt egy transzparens szabályrendszert kialakítani, amely bármely fórumon megnyugtatóan válalható.

Különösen fontos ez most, hogy a poligráfos vizsgálat bizonyítási cselekménnyé vált.

Éppen ezért ezen az úton kell tovább haladni, és lépni kell annak érdekében, hogy büntetőügyben csak erre feljogosított állami intézmény adhasson véleményt, valamint megfelelő állami kézben kell lennie hazánkban a poligráfos vizsgálok képzésének és szakmai felügyeletének is.³⁰

Ami a további, poligráfon kívüli eljárásokat illeti, azok a tudomány előrehaladásával vélhetően tovább fognak fejlődni. Ennek kapcsán nem az a megoldás, hogy ezeknek nem engedünk teret, hanem épp ellenkezőleg: akár a poligráf eredményeinek segítségével is támogatni kell a fejlődésüket. Azt azonban az új eljárások ötletgazdáinak és képviselőinek is meg kell érteniük, hogy csak megbízható, új eljárások vonhatók be a büntetőeljárásba. Ennek megtétele ma már jól alkalmazható szempontok szerint lehetséges.³¹ A megfelelő validitás az ő érdekük is, hogy az általuk alkalmazott eljárás hiteltérdemlő legyen. Mindannyiunk közös érdeke pedig az, hogy az állam büntetőjogi igénye maradéktalanul és minél kevesebb hibával érvényesülhessen úgy, hogy nem engedhet teret az egyéni, anyagi motiváltságú érdekeknek a büntetőeljárásban.

³⁰ Vö. Budaházi Árpád: A poligráf jövője. Magyar Rendészet 2012/1. 33–39. o.

³¹ Nogel Mónika: Az igazságügyi szakértői vélemények hiteltérdemlősége a büntetőeljárásban. Doktori Disszertáció. 2018. 195. o.

Forrás: <https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/18019/nogel-monika-phd-2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Letöltés ideje: 2019.10.23.